

บทที่ 5

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

การวิจัยนี้มีแนวคิดเพื่อให้มีการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ โดยปรับเปลี่ยนแนวคิดในการบัญญัติกฎหมายจากแนวคิดเดิมที่เห็นว่ามนุษย์เป็นศูนย์กลางของระบบนิเวศ (Anthropocentric) มาเป็นแนวคิดที่ว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ (Eco-centric) ผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาและวิจัยเพื่อหาคำตอบที่จะนำไปสู่การจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ โดยใช้วิธีวิทยาการวิจัยดังที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 และได้คำตอบเป็นประเด็น โครงสร้างสิทธิของแม่น้ำที่จะนำมาเป็นกรอบในการร่างกฎหมายต้นแบบเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ตามที่ได้วิเคราะห์ในบทที่ 4 โดยโครงสร้างนี้จะครอบคลุมสิทธิต่าง ๆ ของแม่น้ำที่ควรได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย

การวิจัยได้นำผลที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 ที่กำหนดให้การจัดทำกฎหมายคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำภายใต้แนวคิดในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบ Eco-centric ซึ่งเห็นว่ามนุษย์เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศเช่นเดียวกับสิ่งอื่น ๆ อีกทั้งการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำควรอยู่ภายใต้ปณิธานสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ และกฎหมายระหว่างประเทศที่ให้เคารพและให้การยอมรับในสิทธิธรรมชาติ และแม่น้ำในด้านต่าง ๆ 5 ประการ ได้แก่

- 1) สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ
- 2) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ
- 3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง
- 4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และสิทธิในการฟื้นฟูตัวเอง
- 5) สิทธิที่จะได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมาย

สิทธิทั้ง 5 ประการนี้เป็นข้อค้นพบที่เป็นร่างคำตอบเพื่อนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ และเพื่อที่จะให้เป็นคำตอบที่เป็นที่ยอมรับของผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง การวิจัยจึงได้นำเอาวิธีวิทยาการวิจัยด้วยการจัดการมีส่วนร่วมในการออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) เพื่อให้ผู้มีส่วนได้เสีย (Stake holders) ทั้งเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับการดูแลแม่น้ำ ภาคเอกชน และประชาชน และองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO) ที่เป็นผู้มีส่วนได้เสีย โดยตรงกับการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มาร่วมกันออกแบบ โครงสร้าง

กฎหมายคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เพื่อที่การวิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์ และปรับปรุงแก้ไขโครงสร้างของร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำให้เหมาะสมและมีความสมบูรณ์มากที่สุด จากโครงสร้างดังกล่าวมานั้นการวิจัยได้นำประเด็นคำตอบของสิทธิแม่น้ำไปสู่การจัดทำการมีส่วนร่วมในการออกแบบ-ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) มาร่วมกันออกแบบโครงสร้างกฎหมายคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำตามที่ประชากรผู้มีส่วนได้เสียที่กำหนดไว้มาร่วมออกแบบสิทธิที่แม่น้ำพึงมีได้ ตามขั้นตอนการดำเนินการ

1. การจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co – Design)

การจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co – Design) เป็นขั้นตอนของกระบวนการดำเนินการให้ประชากรผู้มีส่วนได้เสียในการคุ้มครองสิทธิแม่น้ำได้ร่วมออกแบบสิทธิที่พึงจะให้แม่น้ำที่จะได้รับการคุ้มครอง โดยใช้วิถีวิทยาการวิจัยการมีส่วนร่วมในการออกแบบ (Participatory Design ,Co-design) กำหนดให้มีประชากรผู้มีส่วนได้เสีย 4 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ กลุ่มภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์กร NGO และประชาชนผู้ใช้น้ำ มาร่วมออกแบบสิทธิที่จะให้แม่น้ำเพื่อให้การรับรองโดยกฎหมาย คำตอบที่ได้จากประชากรผู้มีส่วนได้เสียทั้ง 4 กลุ่มนี้การวิจัยจะได้นำมาวิเคราะห์เปรียบเทียบตามกระบวนการจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินงาน (ดูภาพการจัดทำ Co-Design ในภาคผนวก) ดังนี้

การดำเนินการ แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน คือ

1.1 ขั้นตอนการเตรียมการ

เป็นขั้นตอนของการเตรียมความพร้อมก่อนการดำเนินการจัดทำ Co-Design สิทธิของแม่น้ำประกอบด้วย

1) ประชากรร่วมออกแบบ คือ กลุ่มประชากรผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อผลของการจัดทำกฎหมายต้นแบบในการรับรองและคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ รวมทั้งสิ้นจำนวน 16 คน แยกออกเป็น 4 กลุ่ม (ดูภาพที่ 5.1) ประกอบด้วย

กลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ 4 คน

กลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและประชาชนผู้ใช้น้ำ จำนวน 4 คน

กลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มองค์กรพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม(NGO) จำนวน 4 คน

ภาพประกอบที่ 5.1 การจัดทำ Co-Design

ประชากรทั้ง 4 กลุ่มนี้ แยกออกเป็น 2 ชุด คือ ประชากรกลุ่มเฉพาะ กับ ประชากรกลุ่มผสม
ประชากรกลุ่มเฉพาะ หมายถึง กลุ่มประชากรที่มีประสบการณ์จากการปฏิบัติงาน
 เฉพาะด้านเหมือน ๆ กันและมีความเกี่ยวข้องโดยตรงต่อผลของการจัดทำกฎหมายต้นแบบว่าด้วย
 การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มีทั้งหมด 4 กลุ่ม ๆ ละ 4 คน คือ

กลุ่มกลุ่มที่ 1 คือ กลุ่มนักวิชาการ จำนวน 4 คน

กลุ่มกลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มเจ้าหน้าที่ภาครัฐ 4 คน

กลุ่มกลุ่มที่ 3 คือ กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและประชาชนผู้ใช้น้ำ จำนวน 4 คน

กลุ่มกลุ่มที่ 4 คือ กลุ่มองค์กรพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม(NGO) จำนวน 4 คน

ประชากรกลุ่มผสม หมายถึง ประชากรที่มาจากกลุ่มเฉพาะแยกมากลุ่มละ 1 คน
 เพื่อมารวมกันเป็นกลุ่ม ผสม 4 กลุ่ม แต่ละกลุ่มผสมจึงประกอบด้วย กลุ่มนักวิชาการ กลุ่มเจ้าหน้าที่
 ภาครัฐ กลุ่มภาคธุรกิจเอกชน กลุ่มองค์กร NGO และประชาชนผู้ใช้น้ำ

การจัดให้มีประชากรกลุ่มเฉพาะทำให้การอภิปรายร่วมกันภายในแต่ละกลุ่มเฉพาะที่
 ต่างก็มีประสบการณ์คล้ายกันมาร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดในการจัดการ คูแผล
 และกำหนดสิทธิของแม่น้ำที่ควรจะมี

ส่วนการจัดให้มีกลุ่มผสมร่วมกันอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นจะทำให้ได้
 ความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดในการจัดการ คูแผลและกำหนดสิทธิของแม่น้ำ มาจากประสบการณ์ที่
 แตกต่างกันของประชากรแต่ละคนในกลุ่ม ซึ่งเมื่อได้ข้อสรุปออกมาจะทำให้ได้สิทธิที่แม่น้ำควรมี
 และองค์กรและมาตรการการจัดการที่ควรมีเพื่อให้แม่น้ำได้รับการคุ้มครองสิทธิ จากกลุ่มผสม

2) การจัดเตรียมสถานที่จัดทำ Co-Design

โดยเหตุที่กำหนดประชากรออกเป็น 4 กลุ่ม สถานที่จึงต้องแยกเป็น 4 โต๊ะห่างจากกัน
 เพื่อไม่ให้เกิดการร่วมแสดงความคิดเห็นของแต่ละกลุ่มรบกวนกัน แต่อยู่ในห้องเดียวกัน จึงจำเป็นที่จะ
 เป็นห้องขนาดใหญ่ ซึ่งการวิจัยนี้ได้ใช้สถานที่คือ ห้องประดิษฐ์นวัตกรรม 2 คณะนิติศาสตร์
 มหาวิทยาลัยขอนแก่น เนื่องจากประชากรส่วนใหญ่อยู่ที่จังหวัดขอนแก่น

3) การจัดเตรียมอุปกรณ์ที่ใช้ในการจัดทำ Co-Design

ผู้วิจัยจัดเตรียมกระดาษแผ่นใหญ่และเครื่องเขียนสำหรับเขียนคำตอบจากมติของ
 แต่ละกลุ่มพร้อมแท่นที่ตั้ง

4) การจัดเตรียมเลขานุการกลุ่ม เพื่อทำหน้าที่ในการบันทึกมติของที่ประชุมกลุ่ม

1.2 ขั้นตอนการดำเนินการจัดทำกรามีส่วนร่วมออกแบบ – ร่วมออกแบบ

การดำเนินการแบ่งเป็น 2 ช่วง

ช่วงเช้าเป็นการจัดทำ Co-Design กลุ่มเฉพาะ การวิจัยใช้เวลาดำเนินการประมาณ 2 ชั่วโมง มีการดำเนินการ ดังนี้

1) กลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มเลือกผู้แทนกลุ่มที่จะทำหน้าที่รายงานผลจากข้อตกลงของกลุ่มต่อกลุ่มอื่น ๆ เมื่อเสร็จสิ้นการร่วมทำ Co-Design

2) ผู้วิจัยนำเสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัยและวัตถุประสงค์ของการจัดทำ Co-Design ประเด็นในการอภิปรายของประชากร Co-Design ที่เป็นประเด็นจากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เพื่อเป็นแนวทางการ อภิปราย แต่ไม่จำกัดว่าในการอภิปรายจะต้องขึ้นตามประเด็นเหล่านั้น ประชากรกลุ่มเฉพาะสามารถที่จะนำประเด็นอื่น ๆ ที่คิดว่าเหมาะสมมาอภิปรายได้

คำตอบที่ได้มาจากการอภิปรายในกลุ่มเฉพาะแต่ละกลุ่มเมื่อมีการนำเสนอต่อที่ประชุม แล้วถือว่า เป็นการเสร็จสิ้นการดำเนินการมีส่วนร่วมออกแบบของประชากรกลุ่มเฉพาะซึ่งจะเป็น ข้อมูลที่การวิจัยได้ นำไปสู่การวิเคราะห์ต่อไป

ช่วงบ่าย เป็นการจัดทำ Co-Design กลุ่มผสม การวิจัยใช้เวลาดำเนินการประมาณ 2 ชั่วโมง มีการดำเนินการเช่นเดียวกับกลุ่มเฉพาะ

1.3 ประเด็นในร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

คำตอบที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 เป็นประเด็นที่นำไปสู่การร่วมจัดทำรูปแบบ การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เพื่อให้เป็นแนวทางสำหรับประชากรทั้งกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม ได้ร่วมกันอภิปราย ซึ่งอาจจะยึดหรือไม่ยึด ตามประเด็นเหล่านี้ก็ได้หรืออาจมีการเพิ่มเติมบาง ประเด็นก็ได้

ประเด็น Co-Design ที่เป็นแนวทาง มี 3 ประเด็น คือ

- 1) สิทธิของแม่น้ำ มี 5 ประการ ได้แก่
 - สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ
 - สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ
 - สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง
 - สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และสิทธิในการฟื้นฟูตัวเอง
 - สิทธิที่จะได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมาย
- 2) มาตรการและวิธีการในการจัดการ
- 3) องค์กรผู้พิทักษ์

1.4 ผลการทำ Co- Design ประชากรกลุ่มเฉพาะ

ประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มได้อภิปรายร่วมกันในประเด็นที่กำหนดไว้เพื่อหาคำตอบที่จะเป็นรูปแบบสิทธิของแม่น้ำ มาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ และองค์กรพิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ และได้คำตอบแยกเป็นประเด็น ดังนี้

ประเด็นสิทธิของแม่น้ำ ผลจากการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของประชากรกลุ่มเฉพาะได้คำตอบมา ดังนี้

1) ด้านสิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ควรมีอิสระในการไหลไปตามธรรมชาติ เมื่อแม่น้ำเป็นทรัพยากรในระบบนิเวศย่อมมีสิทธิในธรรมชาติที่จะไม่ถูกบังคับการไหลของสายน้ำโดยไม่จำเป็นและไม่ถูกต้องตามหลักการทางวิชาการ ดังนั้นหากจะจำกัดการไหลของน้ำตามธรรมชาติแล้วต้องทำเฉพาะเมื่อมีความจำเป็นและต้องไม่กระทบต่อระบบนิเวศอื่น ๆ

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ควรมีอิสระในการไหลไปตามธรรมชาติแต่ควรจะกำหนดข้อยกเว้นไว้ให้ภาครัฐสามารถที่จะจำกัดการไหลของน้ำได้เพื่อการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างมีประสิทธิภาพ

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้นำ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน แม่น้ำควรมีอิสระในการไหลไปตามธรรมชาติแต่การห้ามมิให้มีการปิดกั้นแม่น้ำนั้นไม่ควรห้ามเด็ดขาด หากแต่ควรกำหนดข้อยกเว้นเพื่อความจำเป็นต่อประชาชน

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน เนื่องจากแม่น้ำควรมีอิสระและมีสิทธิเหมือนระบบนิเวศอื่น ๆ จึงไม่ควรถูกบังคับหรือกำหนดทิศทางการไหลจากมนุษย์ตามอำเภอใจ ซึ่งการกระทำโดยของมนุษย์ทำให้น้ำไม่สามารถไหลไปตามธรรมชาติได้โดยปกติ ย่อมทำไม่ได้ สิทธินี้ นักสิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อมจึงเห็นด้วยกับการรับรอง

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มเห็นสอดคล้องตรงกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในสิทธิการไหลของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติไปได้ในทุก ๆ ทาง เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศ ทุกคนจึงต้องเคารพในสิทธิของแม่น้ำตามที่เป็นอยู่อย่างธรรมชาติ

2) ด้านสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพหลายชนิด ดังนั้นแม่น้ำควรต้องมีสภาพที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้ จึงต้องคุ้มครองสิทธินี้เพื่อไม่ให้ใครทำกิจกรรมใดให้เกิดผลกระทบต่อการที่แม่น้ำจะทำหน้าที่เป็นแหล่งอาหารหรือที่อยู่อาศัยของพืชและสัตว์หรือระบบนิเวศอื่น ๆ

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อระบบนิเวศอื่นเป็นอย่างมากจึงควรต้องได้รับการรับรอง ปัจจุบันจึงมีกฎ ระเบียบและนโยบายภาครัฐที่กำหนดให้รักษาระดับน้ำในแม่น้ำให้มีปริมาณที่เหมาะสมกับระบบนิเวศไว้ เช่น ห้ามใช้น้ำทำการเกษตรหน้าแล้งในบางพื้นที่ซึ่งถือว่าได้มีการคุ้มครองทางอ้อมอยู่แล้ว

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้ใช้น้ำ

ไม่เห็นด้วยให้มีการคุ้มครองสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ และสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เนื่องจากเห็นว่าสิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้เป็นไปได้ยากและบางครั้งการทำธุรกิจย่อมต้องมีผลกระทบต่อความบริสุทธิ์ของน้ำได้จึงเห็นว่าสิทธิข้อนี้ความต้องกำหนดถึงความบริสุทธิ์ว่าแค่ไหนเพียงใด ส่วนสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญภายในระบบนิเวศ และสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมืองก็เป็นเรื่องยากที่จะมีเกณฑ์ในการวัดและประเมินได้จึงไม่น่าจะนำมาเขียนไว้เป็นกฎหมายรับรองในสิทธิข้อนี้

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจาก แม่น้ำเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญในระบบนิเวศที่มีชีวิตทุกชนิด ไม่ว่าจะเป็นสัตว์ พืชหรือมนุษย์ ซึ่งเป็นวัฏจักรในระบบนิเวศโลก จึงควรให้ความสำคัญและรับรองสิทธิดังกล่าวนี้ให้แก่แม่น้ำ

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในด้านสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ เว้นแต่กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้นำที่ไม่เห็นด้วยในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำด้านนี้

3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เนื่องจากแม่น้ำเป็นแหล่งหนึ่งของระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในแหล่งน้ำแต่ละแห่งอยู่แล้ว ซึ่งแต่ละพื้นที่อาจมีความแตกต่างกัน ดังนั้นสิทธิของแม่น้ำในด้านนี้จึงควรที่จะต้องได้รับการคุ้มครองเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ประจำพื้นเมืองนั้น ๆ

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เนื่องจากแต่ละพื้นที่มีวัฒนธรรมการดำรงชีพที่ไม่เหมือนกัน การใช้น้ำหรือแหล่งน้ำย่อมแตกต่างกันไปตามบริบทของพื้นที่และสภาพของระบบนิเวศอื่น ๆ เช่น สภาพของดิน สภาพของป่าที่แตกต่างกัน สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมืองนี้จึงควรที่จะได้รับการรับรองด้วย

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้นำ

ไม่เห็นด้วยให้มีการคุ้มครองสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เนื่องจากเห็นว่าสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญภายในระบบนิเวศ และสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมืองก็เป็นเรื่องยากที่จะมีเกณฑ์ในการวัดและประเมินได้จึงไม่น่าจะนำมาเขียนไว้เป็นกฎหมายรับรองในสิทธิข้อนี้

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เนื่องจากแม่น้ำเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศที่มีความหลากหลายทางชีวภาพอยู่ในแหล่งน้ำนั้นและความหลากหลายทางชีวภาพในแม่น้ำแต่ละพื้นที่ย่อมมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ตั้งและการไหลผ่านของแม่น้ำและสภาพของสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ แม่น้ำจึงได้รับรองสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในด้านสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เว้นแต่กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้นำที่ไม่เห็นด้วยในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในด้านนี้

4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และสิทธิในการฟื้นฟูตัวเอง

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรถูกกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มนี้เห็นด้วยในการคุ้มครองสิทธินี้และยังถือว่าเป็นสิทธิที่สำคัญอย่างยิ่งของน้ำในแม่น้ำที่ต้องมีความสะอาดแต่อย่างไรก็ตามควรต้องนิยามความหมายหรือคำจำกัดความในความบริสุทธิ์ไว้ด้วยว่าบริสุทธิ์แค่ไหน ซึ่งกลุ่มนี้เห็นว่าจะบริสุทธิ์เท่าที่สามารถใช้ประโยชน์ได้ตามสภาพของแม่น้ำนั่นเอง และกลุ่มนี้ยังได้เสนอแนะว่าควรแยกสิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง ออกมาอีกสิทธิหนึ่ง

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรถูกกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ เนื่องจากเห็นว่า เป็นสิทธิที่มีความสำคัญยิ่งและสิทธินี้ก็มีบัญญัติคุ้มครองในกฎหมายหลายฉบับด้วยการห้ามการกระทำของบุคคลใดที่จะทำให้เกิดมลพิษนี้ไว้แล้ว หากแต่มนุษย์เองลักลอบปล่อยน้ำเสียที่เกินค่ามาตรฐานตามที่กฎหมายกำหนดไว้จนก่อให้เกิดความเสียหายต่อแม่น้ำและแหล่งน้ำต่างๆ ซึ่งถ้าพึ่งเจ้าหน้าที่ภาครัฐเองไม่สามารถที่จะดูแลได้ทั่วถึงจึงเกิดปัญหาให้เห็นในปัจจุบัน

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้ใช้

ไม่เห็นด้วยให้มีการคุ้มครองสิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ เนื่องจากเห็นว่าสิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ เป็นไปได้ยากและบางครั้งการทำธุรกิจย่อมต้องมีผลกระทบต่อความบริสุทธิ์ของน้ำได้จึงเห็นว่าสิทธิข้อนี้ควรต้องกำหนดถึงความบริสุทธิ์ว่าแค่ไหนจึงไม่น่าจะนำมาเขียนไว้เป็นกฎหมายรับรองในสิทธิข้อนี้

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรถูกกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มนี้เห็นด้วยในการคุ้มครองสิทธินี้และยังเห็นว่า เป็นสิทธิที่สำคัญของน้ำในแม่น้ำที่ต้องมีความสะอาดถึงขนาดสามารถที่จะใช้ประโยชน์ได้ตามสภาพของน้ำในแหล่งน้ำนั้น แต่อย่างไรก็ตามกลุ่มนี้เห็นด้วยกับกลุ่มนักวิชาการในเรื่องนิยาม หรือความหมายของความบริสุทธิ์ของน้ำแค่ไหน

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มส่วนใหญ่เห็นด้วยว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในด้านสิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และสิทธิในการฟื้นฟูตัวเอง เว้นแต่กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้ใช้น้ำที่ไม่เห็นด้วยในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในด้านนี้ แต่ในสิทธินี้กลุ่มนักวิชาการเสนอให้แยกสิทธิในการฟื้นฟู ซ่อมแซมตัวเองออกมาอีกสิทธิหนึ่ง

5) สิทธิที่จะได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมาย

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย เนื่องจากเมื่อมีการยอมรับในสิทธิของแม่น้ำก็ต้องมีการรับรองสิทธิให้ชัดเจน โดยกฎหมายจะได้ไม่เป็นปัญหาในการตีความต่อไป

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย ทั้งนี้ การจะให้แม่น้ำมีสิทธิได้นั้น จำเป็นจะต้องทำให้แม่น้ำมีสถานะทางกฎหมายเสียก่อน และเมื่อมีสิทธิแล้วหากมีใครละเมิดต่อสิทธิของแม่น้ำย่อมทำให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะฟ้องเรียกค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนตามกฎหมายฟ้องร้องที่กฎหมายกำหนดไว้ในสถานะทางกฎหมายเป็นนิติบุคคลและให้มีผู้ทำการแทนแม่น้ำได้อย่างเต็มที่

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้ใช้น้ำ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย ทั้งนี้ การจะให้แม่น้ำมีสิทธิได้นั้น จำเป็นจะต้องทำให้แม่น้ำมีสถานะทางกฎหมายเสียก่อน และเมื่อมีสิทธิแล้วหาก

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำและควรกำหนดให้แม่น้ำมีสิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย ซึ่งหากแม่น้ำได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมายให้เป็นนิติบุคคลตามกฎหมายแล้วย่อมทำให้มีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายต่อผู้ที่ทำละเมิดสิทธิของน้ำได้ และเสนอแนะให้เพิ่มสิทธิการเรียกร้องค่าเสียหายจากบุคคลที่ทำการละเมิดสิทธิของแม่น้ำให้ชัดเจนด้วย

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มเห็นสอดคล้องตรงกันว่าควรมีการบัญญัติกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในการที่จะได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมายเนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศ เมื่อสิ่งแวดล้อมอื่นหรือมนุษย์มีสิทธิ

แม่น้ำก็ควรได้รับการรับรองสิทธิเช่นเดียวกันและกลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO) ได้เสนอแนะให้เพิ่มเติมสิทธิในการเรียกร้องค่าเสียหายจากการละเมิดสิทธิของแม่น้ำด้วย

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นด้านสิทธิของแม่น้ำซึ่งมี 5 สิทธิ คือ (1) สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ (2) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ (3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง (4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และ (5) สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย สิทธิของแม่น้ำทั้ง 5 สิทธินี้ ที่ทุกกลุ่มเห็นด้วยยกเว้น กลุ่มธุรกิจเอกชนไม่เห็นด้วยในสิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ และสิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง เนื่องจากกลุ่มธุรกิจเอกชนเป็นกลุ่มที่มีส่วนได้เสียและอาจได้รับผลกระทบจากการคุ้มครองสิทธิเหล่านี้มากที่สุดเพราะส่วนมากเป็นผู้ประกอบการที่ใช้ น้ำจำนวนมากและมีการปล่อยน้ำเสียลงสู่แม่น้ำมากกว่าคนอื่น ๆ อีกทั้งอาจเป็นไปได้ที่กลุ่มเฉพาะนี้ เห็นว่าเป็นเรื่องยากที่จะบัญญัติกฎหมายคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำนี้

โดยกลุ่มประชากรเฉพาะทั้ง 4 กลุ่ม ได้เสนอเพิ่มเติมให้มีการรับรองสิทธิในการเรียกค่าเสียหายให้แก่แม่น้ำจากการกระทำละเมิดของมนุษย์ เนื่องจากเมื่อมีการเคารพในสิทธิของแม่น้ำว่ามีความสำคัญเช่นเดียวกับระบบนิเวศอื่นที่อยู่บนโลกใบนี้แล้ว หากมีใครกระทำละเมิดก่อให้เกิดความเสียหายต่อแม่น้ำ แม่น้ำก็ควรมีสิทธิที่จะฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายเพื่อนำเงินมาใช้ในการบำบัดฟื้นฟูให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์อย่างเดิมได้ และจึงเสนอแนะว่าควรมีการเพิ่มอีก 2 สิทธิ คือ สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง และสิทธิในการเรียกค่าเสียหาย

ประเด็น มาตรการและวิธีการจัดการเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

ในประเด็นนี้กลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นให้ มีมาตรการและวิธีการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ดังนี้

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำหลายมาตรการ คือ

- มาตรการทางแพ่ง เนื่องจากมาตรการทางแพ่งเป็นเรื่องที่สามารถเรียกร้องได้กับบุคคลและนิติบุคคล และค่าเสียหายทางแพ่งจะสามารถนำเงินมาบำบัดและฟื้นฟูแม่น้ำที่ถูกกระทำ การละเมิดสิทธิโดยมนุษย์ได้ ผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มนี้เห็นว่ามาตรการนี้เหมาะสมกับการนำมาบังคับใช้และใช้ได้จริง และเสนอให้มีการประเมินความเสียหายจากแม่น้ำไม่ใช่ความเสียหายของบุคคล

- มาตรการทางอาญา ใช้มาตรการทางอาญาตามกฎหมายที่มีอยู่เนื่องจากในกฎหมายแต่ละฉบับมีมาตรการทางอาญาอยู่แล้ว

- มาตรการทางสังคม ให้ประชาชนในชุมชนมีสิทธิเฝ้าระวังการละเมิดสิทธิแม่น้ำ และแจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐแก่เจ้าหน้าที่เมื่อพบเห็นการกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพิทักษ์รักษาแม่น้ำ

- มาตรการทางภาษี เป็นการเพิ่มอัตราภาษีสำหรับการดูแลรักษาจากผู้ปล่อยมลพิษลงสู่แม่น้ำในกรณีที่เป็นแหล่งกำเนิดมลพิษที่เป็นธุรกิจภาคเอกชน

- มาตรการทางปกครอง เสนอให้มีขั้นตอนในการพิจารณาทางปกครองใดที่อาจมีผลกระทบต่อแม่น้ำ กำหนดให้ประชาชนหรือองค์กรเอกชนเข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้และเสนอความเห็นก่อนที่จะมีคำสั่งทางปกครอง

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในหลายมาตรการ ดังนี้

- มาตรการทางแพ่ง เสนอให้มีการประเมินความเสียหายจากแม่น้ำและความเสียหายที่ภาครัฐต้องใช้จ่ายไปในการฟื้นฟูคุณภาพของแม่น้ำ

- มาตรการทางสังคม ให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาแม่น้ำ และประชาชนมีการเฝ้าระวังและเป็นหูเป็นตาคอยแจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐสร้างจิตสำนึกให้แก่ประชาชน

- มาตรการทางภาษี ควรมีการเก็บภาษีกับบุคคลที่กระทำกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำในจำนวนที่มากขึ้นและแยกเงินภาษีดังกล่าวเข้ากองทุนเพื่อการฟื้นฟูแหล่งน้ำ

- มาตรการทางปกครอง เสนอให้ใช้มาตรการทางปกครองที่มีอยู่ในกฎหมายหลัก ไม่ต้องนำมากำหนดรูปแบบในกฎหมายนี้อีก

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้ใช้น้ำ

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในหลายมาตรการ คือ

- มาตรการทางแพ่ง เห็นด้วยกับมาตรการบังคับทางแพ่งเพราะเป็นเรื่องที่ก่อให้เกิดความเสียหายที่ภาครัฐต้องสูญเสียงบประมาณในการดูแลแม่น้ำจึงเห็นว่าเป็นมาตรการที่เหมาะสม

- มาตรการทางสังคม โดยการปลูกจิตสำนึกให้กับคนในชุมชนและประชาชน โดยเฉพาะเยาวชนในชุมชนให้มีวินัย เห็นความสำคัญและรักในแม่น้ำและธรรมชาติตั้งแต่เด็ก

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าควรมีมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในหลายมาตรการ คือ

- มาตรการทางแพ่ง เนื่องจากเป็นเรื่องของการเยียวยาความเสียหายจึงเป็นมาตรการที่เหมาะสมที่แม่น้ำจะได้รับการเยียวยาฟื้นฟูจากบุคคลที่กระทำให้เกิดความเสียหายแก่แม่น้ำและเสนอให้มีการประเมินความเสียหายจากแม่น้ำและสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบรวมทั้งผลกระทบที่เกิดกับบุคคลหรือชุมชนด้วย

- มาตรการทางอาญา ใช้มาตรการทางอาญาตามกฎหมายที่มีอยู่

- มาตรการทางสังคม ให้ประชาชนในชุมชนมีสิทธิว่ากล่าวตักเตือนเมื่อพบเห็นการกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาแม่น้ำ และประชาชนมีการเฝ้าระวังและเป็นหูเป็นตาคอยแจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐ

- มาตรการทางภาษี ควรมีการเก็บภาษีกับบุคคลที่กระทำกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ

- มาตรการทางปกครอง เสนอให้เพิ่มมาตรการทางปกครองที่มีขั้นตอนในการให้ประชาชนทั่วไปที่อาจได้รับผลกระทบจากกิจกรรมที่ทำต่อแม่น้ำ ได้มีโอกาสที่จะเสนอความเห็นในการที่รัฐจะออกคำสั่งทางปกครองเรื่องนั้น ๆ ก่อน

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นมาตรการและวิธีการในการจัดการที่จะกำหนดเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่ผู้มีส่วนได้เสียเสนอความเห็นที่มีความสอดคล้องกันทั้ง 4 กลุ่ม คือ ควรมีมาตรการทั้งทางแพ่ง และมาตรการทางสังคมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในมาตรการต่าง ๆ ส่วนมาตรการที่ผู้มีส่วนได้เสียเสนอแตกต่างกันคือ มาตรการทางอาญา ซึ่งมีกลุ่มเฉพาะที่ 2 ไม่เห็นด้วยกับมาตรการนี้เนื่องจากเห็นว่ามาตรการทางอาญานั้นมีกฎหมายบัญญัติไว้เฉพาะอยู่แล้วจึงควรใช้มาตรการที่มีอยู่ และกลุ่มเฉพาะที่ 3 ไม่เห็นในมาตรการทางอาญาโดยเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกิดความเสียหายต่อแม่น้ำจึงเป็นเรื่องความรับผิดชอบทางแพ่งเท่านั้นและกลุ่มเฉพาะที่ 3 นี้ ยังไม่เห็นด้วยกับมาตรการทางปกครองเนื่องจากเห็นว่าไม่มีมาตรการทางปกครองที่รัฐมีอำนาจในการอนุญาตหรือเพิกถอนการอนุญาตตามกฎหมายแต่ละฉบับอยู่แล้ว และไม่เห็นด้วยกับมาตรการทางภาษี เนื่องจากกลุ่มเฉพาะที่ 3 เป็นกลุ่มนักธุรกิจนี้ต้องเสียภาษีในธุรกิจต่าง ๆ ตามกฎหมายภาษีอากรที่มีอยู่แล้วจึงเห็นว่าเป็นการซ้ำซ้อนอาจสร้างภาระให้แก่ภาคเอกชน

ประเด็น องค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ

ในประเด็นนี้กลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นให้มีองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำเพื่อทำหน้าที่คุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ที่ประกอบด้วยหน่วยงานต่าง ๆ ดังนี้

กลุ่มนักวิชาการ

มีความเห็นร่วมกันว่าองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียได้แก่

- หน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง เพราะหากภาครัฐเป็นตัวกลางในการประสานงานต่าง ๆ จะเกิดการคล่องตัวซึ่งควรประกอบด้วยทั้งภาครัฐส่วนกลางและภาครัฐส่วนท้องถิ่นที่ประกอบด้วยเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ เนื่องจากท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่แม่น้ำไหลผ่านจะเข้าใจบริบทและจะสามารถประสานกับภาคประชาชนในการขอความร่วมมือได้ง่าย

- ประชาชนในท้องถิ่นที่แม่น้ำสายนั้นไหลผ่าน เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่ใช้น้ำและเป็นผู้ได้รับผลกระทบจากความเสื่อมโทรมหรือน้ำเสียของแม่น้ำจึงควรให้ประชาชนได้มีบทบาทและหน้าที่ในการปกป้องรักษาแม่น้ำ

- องค์กรนักสิ่งแวดล้อม (NGO) หรือ นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม นักวิชาการเห็นว่ากลุ่มนี้มีบทบาทที่สำคัญในการตรวจสอบและเฝ้าระวังการทำลายธรรมชาติของกลุ่มนายทุนรวมทั้งตรวจสอบภาครัฐในการดำเนินการที่จะเกิดผลกระทบต่อแม่น้ำและสิ่งแวดล้อมได้โดยอิสระจึงเหมาะสมที่จะเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งในองค์กรผู้พิทักษ์เพื่อเป็นตัวแทนแม่น้ำ

กลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐ

มีความเห็นร่วมกันว่าองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียได้แก่

- หน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เนื่องจากภาครัฐจะเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการและประสานงานต่าง ๆ ซึ่งควรประกอบด้วยทั้งภาครัฐส่วนกลางและภาครัฐส่วนท้องถิ่น ที่ประกอบด้วยเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ เนื่องจากท้องถิ่นที่อยู่ในพื้นที่แม่น้ำไหลผ่านจะเข้าใจบริบทและจะสามารถประสานกับภาคประชาชนในการขอความร่วมมือได้

- ประชาชนในท้องถิ่นที่แม่น้ำสายนั้นไหลผ่าน เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่ใช้น้ำและเป็นผู้ได้รับผลกระทบต่อความเสื่อมโทรมหรือน้ำเสียของแม่น้ำจึงควรให้ประชาชนมีหน้าที่เฝ้าระวังและมีส่วนร่วมในการดูแลแม่น้ำ

กลุ่มภาคธุรกิจเอกชนและผู้น้ำ

มีความเห็นร่วมกันว่าองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียได้แก่

- หน่วยงานรัฐทั้งหน่วยงานส่วนกลางและหน่วยงานส่วนท้องถิ่น เห็นว่าภาครัฐจะเป็นส่วนที่คอยประสานนโยบายและเรื่องงบประมาณจากรัฐบาลและภาครัฐส่วนท้องถิ่นเป็นองค์กรที่ใกล้ชิดกับประชาชนและอยู่ในพื้นที่แหล่งน้ำไหลผ่านจึงง่ายต่อการดูแล

- ประชาชนในท้องถิ่นที่แม่น้ำสายนั้นไหลผ่าน เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสียโดยตรง หากแม่น้ำเสื่อมโทรมเกิดมลพิษพวกเขาก็จะได้รับผลนั้นจึงควรมีหน้าที่ดูแลและเฝ้าระวัง

กลุ่มองค์กรด้านสิ่งแวดล้อม (NGO)

มีความเห็นร่วมกันว่าองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำควรประกอบด้วยผู้มีส่วนได้เสียได้แก่

- หน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น เนื่องจากภาครัฐจะเป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการและประสานงานต่าง ๆ ในเรื่องการรับนโยบายหรือการติดต่อรัฐบาลเพื่อของบประมาณ และภาครัฐส่วนท้องถิ่น ที่ประกอบด้วยเทศบาล องค์การบริหารส่วนตำบล ฯลฯ ที่อยู่ในพื้นที่แม่น้ำไหลผ่านจะเข้าใจบริบทและจะสามารถประสานกับภาคประชาชนในการขอความร่วมมือได้เป็นอย่างดีซึ่งเป็นเหตุผลที่คล้าย ๆ กับกลุ่มอื่น ๆ

- ประชาชนในท้องถิ่นที่แม่น้ำสายนั้นไหลผ่าน เนื่องจากเป็นผู้มีส่วนได้เสียในผลกระทบต่อแม่น้ำทั้งเป็นผู้ก่อให้เกิดมลภาวะและผู้รับผลจึงควรมีส่วนร่วมในการดูแลแม่น้ำ

- องค์กรนักสิ่งแวดล้อม (NGO) หรือนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม เนื่องจากองค์กรเหล่านี้มีความเป็นอิสระและทำงานเพื่อสังคม อีกทั้งช่วยตรวจสอบการทำงานและการทำลายสิ่งแวดล้อมของนักธุรกิจได้

คำตอบของประชากรกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มในประเด็นขององค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำนั้นกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่า องค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำควรประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง และภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชน และมีกลุ่มเฉพาะที่ 1 และกลุ่มเฉพาะที่ 4 ได้เสนอให้องค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำควรมีคนที่มาจากนักสิทธิมนุษยชน (NGO) และนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมด้วย เนื่องจากเห็นว่ากลุ่มคนเหล่านี้มีความเป็นอิสระในการแสดงความคิดเห็นและกล้าต่อต้านการบังคับใช้กฎหมายของภาครัฐที่ทำให้เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมในปัจจุบันซึ่งอาจเป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้กลุ่มเฉพาะที่ 2 และกลุ่มเฉพาะที่ 3 ไม่เห็นด้วยในการให้นักสิทธิมนุษยชน(NGO) และนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมเข้ามาร่วมในองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ

ข้อสรุปคำตอบที่ได้จากการทำ Co-design ของกลุ่มเฉพาะทั้ง 4 กลุ่มทั้ง 3 ประเด็นเมื่อนำคำตอบมาเปรียบเทียบกันแล้วพบว่า มีความเหมือนและสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันโดยในประเด็นด้านสิทธิของแม่น้ำมีความเหมือนกัน 4 ด้าน คือ สิทธิในการไหลและ

การขยายตัวของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษและเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ สิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดจากมนุษย์ และ สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะเช่นเดียวกับระบบนิเวศอื่น และมีเพียงกลุ่มองค์กร เอกชนที่มีความเห็นแตกต่างว่าไม่ควรให้แม่น้ำมีสิทธิในสิทธิการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง และสิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง ส่วนใน ประเด็นมาตรการและวิธีการในการจัดการที่จะกำหนดเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้เสนอความเห็น ที่มีความสอดคล้องกัน คือ ควรมีมาตรการทั้งทางแพ่ง และมาตรการทางสังคมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือ ในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ส่วนมาตรการทางอาญา มีเพียงกลุ่มเฉพาะที่ 2 และกลุ่มเฉพาะที่ 3 ไม่เห็นด้วยกับมาตรการทางอาญา และกลุ่มเฉพาะที่ 3 นี้ยังไม่เห็นด้วยกับมาตรการทางปกครอง และมาตรการทางภาษีอีกด้วย ส่วนในประเด็นองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ มีความเห็นสอดคล้อง ไปในทิศทางเดียวกันว่าควรประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐส่วนกลาง และภาครัฐส่วนท้องถิ่น ภาคเอกชน และประชาชน และมีกลุ่มเฉพาะที่ 1 และกลุ่มเฉพาะที่ 4 ได้เสนอให้องค์กรผู้พิทักษ์ควรมีก่อนที่มาจาก นักสิทธิมนุษยชน(NGO) และนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม กลุ่มเฉพาะที่ 2 และกลุ่ม เฉพาะที่ 3 ไม่เห็นด้วยในการให้ นักสิทธิมนุษยชน(NGO) และนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมเข้า มาร่วมในองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ (ดูตารางที่ 5.1)

ตารางที่ 5.1 การเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มาตรการและองค์กรผู้พิทักษ์กลุ่ม ประชากรเฉพาะ

สิทธิของแม่น้ำ	กลุ่มประชากรเฉพาะ			
	กลุ่ม 1*	กลุ่ม 2*	กลุ่ม 3*	กลุ่ม 4*
1. สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ	✓	✓	✓	✓
2. สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ	✓	✓	-	✓
3. สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง	✓	✓	-	✓
4. สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษและเป็นน้ำที่บริสุทธิ์	✓	✓	✓	✓
5. สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง	✓	✓	-	✓
6. สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย	✓	✓	✓	✓
7. สิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหาย	✓	✓	✓	✓
มาตรการและวิธีจัดการ				
มาตรการทางแพ่ง	✓	✓	✓	✓

สิทธิของแม่น้ำ	กลุ่มประชากรเฉพาะ			
	กลุ่ม 1*	กลุ่ม 2*	กลุ่ม 3*	กลุ่ม 4*
มาตรการทางอาญา	✓	-	-	✓
มาตรการทางปกครอง	✓	✓	-	✓
มาตรการทางภาษี	✓	✓	-	✓
มาตรการทางสังคม	✓	✓	✓	✓
การมีส่วนร่วมของประชาชน	✓	✓	✓	✓
องค์กรผู้พิทักษ์				
รัฐบาลส่วนกลาง	✓	✓	✓	✓
รัฐบาลส่วนท้องถิ่น	✓	✓	✓	✓
ประชาชน	✓	✓	✓	✓
นักสิทธิมนุษยชน(NGO)	✓	-	-	✓
นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม	✓	-	-	✓

*กลุ่ม 1 นักวิชาการ

*กลุ่ม 2 เจ้าหน้าที่

*กลุ่ม 3 องค์กรเอกชนและผู้ใช้น้ำ

*กลุ่ม 4 นักสิทธิมนุษยชน (NGO)

1.5 ผลการทำ Co-design ประชากรกลุ่มผสม

ประชากรกลุ่มผสมที่มาจากการนำเอาประชากรกลุ่มเฉพาะกลุ่มละ 1 คนมารวมกันเป็น 4 กลุ่ม จะทำให้เกิดความหลากหลายซึ่งหากนำเอาประเด็นในการทำ Co-Design เดียวกับประชากรกลุ่มเฉพาะจะทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนตามประสบการณ์การทำงานที่แตกต่างกัน ซึ่งอาจจะมีความคิดเห็นที่คล้อยตามกันหรือขัดแย้งกันก็ได้แต่ก็ต้องมีคำตอบที่เป็นมิตรร่วมกันของกลุ่ม

ผลของคำตอบที่ได้มาจากประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่ม มีดังนี้

1) ประเด็นสิทธิของแม่น้ำ

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าควรคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำทั้ง 5 สิทธิ และเพิ่มเติมอีก 2 สิทธิ ได้แก่

(1) สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่ควรมีอิสระในการไหลไปตามธรรมชาติ

(2) สิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรที่สำคัญต่อระบบนิเวศและความหลากหลายทางชีวภาพหลายชนิด ดังนั้นแม่น้ำควรต้องมีสภาพที่สามารถปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวได้

(3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง

(4) สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้

(5) สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย และเสนอให้จัดตั้งองค์กรผู้ดูแลแม่น้ำเพื่อทำการแทนแม่น้ำด้วย

และเสนอเพิ่มเติมอีก 2 สิทธิ ดังนี้

(1) สิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดของมนุษย์ ซึ่งหากมีการรับรองสถานะทางกฎหมายให้กับแม่น้ำ ย่อมทำให้แม่น้ำมีสิทธิฟ้องเรียกร้องจากบุคคลผู้กระทำให้เกิดความเสียหายหรือกระทำละเมิดต่อแม่น้ำได้ ดังนั้นหากมีกฎหมายรับรองสถานะทางกฎหมายให้กับแม่น้ำเป็นนิติบุคคลแล้วสิทธิในข้อนี้ย่อมจึงไม่จำเป็นต้องแยกออกมาต่างหาก

(2) สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง แต่หากแม่น้ำมีความสะอาดปราศจากมลพิษแม่น้ำก็สามารถที่จะฟื้นฟูตัวเองได้ตามธรรมชาติ

ดังนั้น จากข้อเสนอของผู้วิจัยที่ได้มาจากการวิเคราะห์บทที่ 4 ที่มีเพียง 5 สิทธิ แต่เมื่อมีการเสนอความคิดเห็นจากผู้มีส่วนได้เสียจากประชากรกลุ่มเฉพาะแล้วปรากฏว่าได้มีการเสนอให้คุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเพิ่มเติมอีก 2 สิทธิ จึงรวมเป็น 7 สิทธิด้วยกัน คือ (1) สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ (2) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ (3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง (4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะหรือบริสุทธิ์ (5) สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง (6) มีสิทธิที่จะให้การรับรองสถานะทางกฎหมาย (7) สิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดของมนุษย์

2) ประเด็นเรื่องมาตรการและวิธีการจัดการเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

คำตอบที่ได้มา มีดังนี้

ประชากรกลุ่มผสม 1

กลุ่มผสม 1 มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำได้นั้นจะต้องมีวิธีการและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ซึ่งเห็นว่าควรมีมาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญา มาตรการทางสังคม มาตรการทางภาษี และมาตรการทางปกครอง เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญกับทุกคนในประเทศ ดังนั้นหากจะมีการกระทำใดที่เป็นการทำให้เกิดความเสียหายแก่แม่น้ำย่อมเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทุกสิ่งด้วยจึงควรมีมาตรการในการคุ้มครองทุกมาตรการ

ประชากรกลุ่มผสม 2

กลุ่มผสม 2 มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำได้นั้นจะต้องมีวิธีการและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่เหมาะสม ซึ่งกลุ่มนี้มีความเห็นคล้ายคลึงกับประชากรกลุ่มผสม 1 ที่เห็นว่าควรมีหลายมาตรการ คือ มาตรการทางแพ่ง มาตรการทางสังคม มาตรการทางภาษี และมาตรการทางปกครอง เว้นแต่มาตรการทางอาญา ที่กลุ่มนี้เห็นว่าเป็นเรื่องที่เกิดความเสียหายที่สามารถประเมินเป็นราคาหรือทรัพย์สินได้อีกทั้ง โทษทางอาญามีกฎหมายบัญญัติเป็นเรื่องเฉพาะอยู่ในกฎหมายอาญาอยู่แล้วหากการกระทำใดเข้าองค์ประกอบตามกฎหมายอาญาย่อมต้องรับโทษตามกฎหมายอยู่แล้วจึงไม่ควรมาบัญญัติเพิ่มเติมอีก

ประชากรกลุ่มผสม 3

กลุ่มผสม 3 มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำได้นั้นจะต้องมีวิธีการและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่เหมาะสม ซึ่งเห็นว่าควรมีมาตรการทางแพ่ง มาตรการทางสังคม และมาตรการทางปกครอง แต่ไม่เห็นด้วยกับมาตรการทางอาญาและมาตรการทางภาษี เนื่องจากเห็นว่ากฎหมายอาญานับบัญญัติเกี่ยวกับการกระทำที่เป็นความผิดทางอาญาอยู่แล้ว ส่วนมาตรการทางภาษี เห็นว่าอาจเป็นการซ้ำซ้อนกับการจัดเก็บภาษีตามกฎหมายที่มีอยู่จะทำให้เป็นการสร้างภาระแก่ประชาชนมากขึ้น แต่ควรเน้นการจัดการด้วยวิธีการทางแพ่ง โดยเฉพาะการประเมินความเสียหายที่เกิดจากแม่น้ำเป็นหลัก

ประชากรกลุ่มผสม 4

กลุ่มผสม 4 มีความเห็นสอดคล้องกันว่าการที่จะให้การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้อย่างมีประสิทธิภาพและแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำได้นั้นจะต้องมีวิธีการและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่เหมาะสม ซึ่งกลุ่มนี้มีความคิดเห็นตรงกับประชากรกลุ่มผสม ที่ 1 โดยเห็นว่าควรมีมาตรการแพ่ง มาตรการทางอาญา มาตรการทางสังคม มาตรการทางภาษี และมาตรการทางปกครอง เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญกับทุกคนในประเทศ ดังนั้น หากจะมีการกระทำใดที่เป็นการทำให้เกิดความเสียหายแก่แม่น้ำย่อมเกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศทุกสิ่งด้วย จึงควรมีมาตรการในการคุ้มครองทุกมาตรการ โดยเฉพาะมาตรการทางสังคมด้วยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาแม่น้ำ คอยเฝ้าระวังการกระทำที่ทำให้แม่น้ำได้รับความเสียหาย

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าควรมีมาตรการวิธีการทางแพ่งด้วยการประเมินความเสียหายจากแม่น้ำ มาตรการทางปกครอง มาตรการทางสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยมาตรการทางปกครองนั้นให้เป็นไปตามกฎหมายที่

มีอยู่แล้ว และมาตรการทางสังคมด้วยการให้ประชาชนในชุมชนมีสิทธิว่ากล่าวตักเตือนเมื่อพบเห็น การกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษา แม่น้ำ และประชาชนมีการเฝ้าระวังและเป็นหูเป็นตาคอยแจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐ ส่วนมาตรการ ทางอาญานั้นมีกลุ่มผสมที่ 2 และกลุ่มผสมที่ 3 ไม่ได้เสนอให้บัญญัติขึ้นมาใหม่แต่ให้ใช้มาตรการ ทางอาญาที่มีอยู่แล้วในกฎหมายแต่ละฉบับ ส่วนมาตรการทางภาษี มีกลุ่มผสมที่ 3 ที่ไม่ได้เสนอ มาตรการทางภาษีมา แต่กลุ่มผสมส่วนใหญ่เห็นด้วยกับมาตรการทางภาษีว่าควรมีการเก็บภาษีกับบุคคล ที่กระทำการกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ แต่ต้องพิจารณาถึงความซับซ้อนในการเก็บภาษีอื่น ๆ ด้วย การเสนอมาตรการต่าง ๆ เหล่านี้จึงแสดงให้เห็นถึงการยอมรับในกลไกการบังคับใช้ตามกฎหมาย และยอมรับการมีส่วนร่วมของประชาชนด้วย

3) ประเด็นเรื่ององค์กรผู้พิทักษ์

ประชากรกลุ่มผสมทั้ง 4 กลุ่มมีความเห็นสอดคล้องไปในทิศทางเดียวกันว่าควรมี องค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ ที่ประกอบด้วย ภาครัฐ ได้แก่หน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและ ส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชนที่เป็นประชาชนในท้องถิ่นที่แม่น้ำสายนั้นไหลผ่าน และให้มืองค์กรนัก สิ่งแวดล้อม (NGO) หรือนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมด้วย ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการยอมรับ ในการจัดตั้งองค์กรที่มีการร่วมกันทุกภาคส่วนเพื่อทำหน้าที่ปกป้องรักษาแม่น้ำ ดังตารางที่ 5.2

ตารางที่ 5.2 การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มาตรการและองค์กรผู้พิทักษ์กลุ่มประชากรผสม

สิทธิของแม่น้ำ	กลุ่มประชากรผสม			
	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4
1. สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ	✓	✓	✓	✓
2. สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ	✓	✓	✓	✓
3. สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง	✓	✓	✓	✓
4. สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์	✓	✓	✓	✓
5. สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง	✓	✓	✓	✓
6. สิทธิที่จะเรียกชดเชยค่าเสียหาย	✓	✓	✓	✓
7. สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย	✓	✓	✓	✓
มาตรการและวิธีจัดการ				
มาตรการทางแพ่ง	✓	✓	✓	✓
มาตรการทางอาญา	✓	-	-	✓
มาตรการทางปกครอง	✓	✓	✓	✓

สิทธิของแม่น้ำ	กลุ่มประชากรผสม			
	กลุ่ม 1	กลุ่ม 2	กลุ่ม 3	กลุ่ม 4
มาตรการทางสังคม	✓	✓	✓	✓
มาตรการทางภาษี	✓	✓	-	✓
การมีส่วนร่วมของประชาชน	✓	✓	✓	✓
องค์กรผู้พิทักษ์				
รัฐบาลส่วนกลาง	✓	✓	✓	✓
รัฐบาลส่วนท้องถิ่น	✓	✓	✓	✓
ประชาชน	✓	✓	✓	✓
นักสิทธิมนุษยชนด้านสิ่งแวดล้อม(NGO)	✓	✓	✓	✓
นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม	✓	✓	✓	✓

1.6 การเปรียบเทียบการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มาตรการและองค์กรผู้พิทักษ์จากผลของการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม

คำตอบที่ได้จากการทำ Co-Design ของผู้มีส่วนได้เสียกลุ่มประชากรเฉพาะและประชากรกลุ่มผสม เมื่อนำมาเปรียบเทียบระหว่าง 2 กลุ่ม จะได้คำตอบของแต่ละกลุ่มแยกตามประเด็นสำคัญของโครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ดังนี้

ประเด็นเรื่องสิทธิของแม่น้ำ ในกลุ่มเฉพาะได้เสนอให้แม่น้ำมีสิทธิทั้งหมด 4 สิทธิ คือ สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์สามารถใช้อุปโภค บริโภคได้ สิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดจากมนุษย์ และสิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย มีเพียงสองกลุ่มที่ไม่ได้เสนอให้แม่น้ำมีสิทธิที่จะปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ และสิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง เพราะเห็นว่าเป็นสิทธิที่มีอยู่ตามธรรมชาติไม่ควรที่จะบัญญัติรับรองสิทธินี้ อีก ส่วนกลุ่มผสมได้เสนอให้แม่น้ำมีสิทธิที่ควรได้รับการรับรองครบทั้ง 7 สิทธิที่กล่าวมา คำตอบดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นว่าเมื่อมีการรับฟังความคิดเห็นในแต่ละกลุ่มของกลุ่มเฉพาะแล้วอาจมีความแตกต่างกันบ้างในแต่ละกลุ่มเฉพาะ แต่เมื่อได้มีการสลับบุคคลในแต่ละกลุ่มให้เป็นกลุ่มผสมแล้วจะมีความหลากหลายในประสบการณ์ของแต่ละคนในกลุ่มทำให้กลุ่มผสมได้มีการเปลี่ยนแปลงคำตอบในการคุ้มครองสิทธิไปในแนวทางเดียวกันทั้งหมด

ประเด็นเรื่องวิธีการและมาตรการในการจัดการเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำในกลุ่มเฉพาะได้เสนอว่าควรมีมาตรการวิธีการทางแพ่งในการประเมินความเสียหายจากแม่น้ำ มาตรการทางสังคม

ด้วยการให้ประชาชนในชุมชนมีสิทธิว่ากล่าวตักเตือนเมื่อพบเห็นการกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ และให้ประชาชนในท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการปกป้องรักษาแม่น้ำ ด้วยการเฝ้าระวังและเป็นหูเป็นตาคอยแจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐ ควรมีมาตรการในการเก็บภาษีกับบุคคลที่กระทำกิจกรรมใด ๆ ที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ ซึ่งแตกต่างจากประชากรกลุ่มผสมเสนอให้มีการจัดการและมาตรการคุ้มครองแม่น้ำ

ประเด็นด้านองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ

มีเพียงกลุ่มเฉพาะสองกลุ่มที่เป็นกลุ่มเจ้าหน้าที่รัฐและกลุ่มธุรกิจเอกชนที่ไม่ได้เสนอให้นักสิ่งแวดล้อม NGO และนักวิชาการเป็นผู้ดูแล แต่เมื่อรวมกันเป็นกลุ่มผสมแล้วทุกกลุ่มเสนอให้องค์กรผู้พิทักษ์ประกอบด้วยหน่วยงานภาครัฐทั้งส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน องค์กรนักพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม (NGO) และนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมด้วย (ดูตารางที่ 5.3)

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบการรับรองและคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ จากผลของการมีส่วนร่วมออกแบบของกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม

สิทธิของแม่น้ำ/มาตรการจัดการ/องค์กรผู้พิทักษ์	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
1. สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ	4	4
2. สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ	3	4
3. สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง	3	4
4. สิทธิที่จะปลอดภาวะมลพิษ และเป็นน้ำที่บริสุทธิ์	4	4
5. สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง	3	4
6. สิทธิที่จะเรียกชดเชยค่าเสียหาย	4	4
7. สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะทางกฎหมาย	4	4
วิธีการและมาตรการ		
มาตรการทางแพ่ง	4	4
มาตรการทางอาญา	2	4
มาตรการทางปกครอง	3	4
มาตรการทางสังคม	4	4
มาตรการทางภาษี	3	3
การมีส่วนร่วมของประชาชน	4	4
องค์กร		

สิทธิของแม่น้ำ/มาตรการจัดการ/องค์กรผู้พิทักษ์	กลุ่มเฉพาะ	กลุ่มผสม
รัฐบาลส่วนกลาง	4	4
รัฐบาลส่วนท้องถิ่น	4	4
ประชาชน	4	4
NGO	2	4
นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม	2	4

2. การจัดทำกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำต้นแบบ

รูปแบบของการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 มาเป็นประเด็นในการจัดทำกรมีส่วนร่วมออกแบบ, ร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) และได้คำตอบมาจากประชากรกลุ่มเฉพาะและกลุ่มผสม ดังได้วิเคราะห์ไว้แล้วนั้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับร่างคำตอบในประเด็นที่จะนำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบดังที่วิเคราะห์ไว้แล้วในบทที่ 4 พบว่า ส่วนใหญ่จะไม่มี ความแตกต่างกัน มีเพียงการเสนอเพิ่มเติมสิทธิของแม่น้ำที่ควรได้รับการคุ้มครอง (ดูตารางที่ 5.4)

2.1 เปรียบเทียบสิทธิของแม่น้ำมาตรการจัดการและองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำระหว่างร่างจากผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co – Design

ตารางที่ 5.4 การเปรียบเทียบสิทธิของแม่น้ำ มาตรการจัดการและองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำระหว่างร่างจากผลจากการวิจัยกับผลจากการทำ Co – Design

สิทธิของแม่น้ำ/มาตรการจัดการ/องค์กรผู้พิทักษ์	ผลจากการวิจัย	ผลจากการทำ Co – Design
1. สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ	✓	✓
2. สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ	✓	✓
3. สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง	✓	✓
4. สิทธิที่จะปลอดมลภาวะคือสิทธิที่จะมีน้ำที่บริสุทธิ์	✓	✓
5. สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเอง	✗	✓
6. สิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหาย	✗	✓
7. สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะเช่นเดียวกับระบบนิเวศอื่น	✓	✓

สิทธิของแม่น้ำ/มาตรการจัดการ/องค์กรผู้พิทักษ์	ผลจากการวิจัย	ผลจากการทำ Co - Design
วิธีการและมาตรการ		
มาตรการทางแพ่ง	✓	✓
มาตรการทางอาญา	✓	✓
มาตรการทางปกครอง	✓	✓
มาตรการทางสังคม	✓	✓
มาตรการทางภาษี	✗	✓
การมีส่วนร่วมของประชาชน	✓	✓
องค์กรผู้พิทักษ์สิทธิแม่น้ำ		
รัฐบาลส่วนกลาง	✓	✓
รัฐบาลส่วนท้องถิ่น	✓	✓
ประชาชน	✓	✓
NGO	✓	✓
นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม	✗	✓

จากตารางเปรียบเทียบสิทธิของแม่น้ำจะเห็นได้ว่าร่างจากผลการวิจัยกับผลจากการทำ Co - Design มีความคิดเห็นเหมือนกันที่จะให้แม่น้ำมีสิทธิในการไหลของแม่น้ำ สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญภายในระบบนิเวศ สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และสิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะเช่นเดียวกับระบบนิเวศอื่น แต่ผลการวิจัยมีความเห็นแตกต่างว่าสิทธิอีก 2 ประการ คือ สิทธิในการฟื้นฟูและซ่อมแซมตัวเองและสิทธิที่จะเรียกร้องค่าเสียหายจากการกระทำละเมิดนั้นเป็นสิทธิที่แม่น้ำควรมีแต่ไม่จำเป็นต้องกำหนดไว้โดยเฉพาะ จึงกำหนดให้ขอบเขตของสิทธิของแม่น้ำมี 5 ด้าน ดังนี้

- 1) สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ
- 2) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ
- 3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง
- 4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะหรือบริสุทธิ รวมเข้ากับสิทธิในการฟื้นฟูตัวเอง
- 5) มีสิทธิที่จะให้การรับรองสถานะทางกฎหมาย

ส่วนวิธีการและมาตรการนั้น ร่างจากผลการวิจัยกับผลจากการทำ Co - Design มีความคิดเห็นสอดคล้องกันในการใช้มาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญา มาตรการทางปกครอง มาตรการทางสังคม

และการมีส่วนร่วมของประชาชน แต่มีความเห็นแตกต่างกันในการใช้มาตรการทางภาษี โดยผลจากการทำ Co - Design เห็นว่าควรนำมาตรการดังกล่าวมาใช้ด้วย แต่ผู้วิจัยมีความเห็นว่ามาตรการทางแพ่ง มาตรการทางอาญา และมาตรการทางปกครอง ควรใช้มาตรการที่มีอยู่ในกฎหมายอยู่แล้วเนื่องจาก เป็นมาตรการที่มีกฎหมายแต่ละฉบับกำหนดโทษและความรับผิดชอบทางแพ่งไว้แล้ว และควรเพิ่ม มาตรการทางสังคมและการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยการให้คนในชุมชนมีหน้าที่เฝ้าระวังการ กระทำที่เป็นการละเมิดหรือทำให้เกิดผลกระทบต่อแม่น้ำ ด้วยการจัดให้มีอาสาสมัครในแต่ละ หมู่บ้านที่มีแม่น้ำไหลผ่านและหากพบเจอการกระทำดังกล่าวให้รายงานไปยังองค์กรผู้พิทักษ์แม่น้ำ ได้โดยตรง

เมื่อเปรียบเทียบร่างจากผลการวิจัยกับผลจากการทำ Co - Design ในประเด็นองค์กร ผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำนั้น ผลการวิจัยกับผลจากการทำ Co - Design มีความคิดเห็นสอดคล้องกันที่ จะให้มีองค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำที่มีองค์ประกอบจากรัฐบาลส่วนกลาง และส่วนท้องถิ่น ภาค ประชาชน นักพัฒนาสิ่งแวดล้อม (NGO) และเฉพาะผลจากการ Co - Design เสนอให้มีนักวิชาการ ด้านสิ่งแวดล้อมเพิ่มเติมเข้ามาด้วยซึ่งแตกต่างจากความเห็นของผู้วิจัยที่เห็นว่านักวิชาการด้าน สิ่งแวดล้อม แม้จะเป็นคนที่มีความรู้ทางวิชาการในสิ่งแวดล้อมแต่การปฏิบัติหน้าที่ปกป้องรักษา และทำหน้าที่แทนแม่น้ำในฐานะผู้พิทักษ์นั้นอาจจะไม่เหมาะสมในการทำหน้าที่

2.2 รูปแบบการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

รูปแบบการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ที่ได้จากการวิเคราะห์ การเปรียบเทียบความคิดเห็นที่ แตกต่างพร้อมทั้งข้อเสนอแนะในการดำเนินงาน ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์ใหม่เพื่อร่างรูปแบบการ คุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ดังนี้

1) ขอบเขตของสิทธิของแม่น้ำ

ขอบเขตของสิทธิของแม่น้ำที่ควรได้รับการรับรองในกฎหมายต้นแบบ คือ

(1) สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำโดยไม่ถูกกักกัน

สิทธิของน้ำในในการที่จะไหลตามธรรมชาติโดยไม่ถูกบังคับหรือกำหนดทิศทางการไหลจากมนุษย์ตามอำเภอใจ ซึ่งสิทธินี้เป็น สิทธิที่ผู้วิจัยมีความเห็นที่สอดคล้องกับข้อเสนอ ของผู้มีส่วนได้เสียว่าแม่น้ำต้องได้รับการรับรองสิทธิไว้ในกฎหมายอย่างชัดเจนเพื่อไม่ให้มีการ ละเมิดต่อสิทธิดังกล่าว ด้วยการกำหนดเป็นหน้าที่ของประชาชนและภาครัฐที่จะไม่ทำการใด ๆ ที่เป็นการกีดขวางการไหลของน้ำตามธรรมชาติ ด้วยการบัญญัติกฎหมายห้ามทำกิจกรรมต่าง ๆ ที่ จะส่งผลกระทบต่อการไหลของน้ำในแม่น้ำอย่างชัดเจน ซึ่งสิทธิการไหลของน้ำในแม่น้ำนี้ได้มีการ ยอมรับในร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ (Universal Declaration of The Rights of River)

(2) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ

แม่น้ำถือเป็นที่อยู่อาศัยที่เปรียบเสมือนเป็นบ้านเรือนของสัตว์น้ำ พืชน้ำและระบบนิเวศอื่น ๆ และยังเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อชุมชนรอบแม่น้ำในการอุปโภค บริโภค การเกษตร อุตสาหกรรม น้ำในแม่น้ำจึงต้องมีปริมาณและคุณภาพที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าว ดังนั้นกิจกรรมใดหรือการกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อความสมบูรณ์ของแม่น้ำจนทำให้ไม่สามารถทำหน้าที่ของแม่น้ำได้แล้วย่อมเป็นการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ เช่น การกักเก็บน้ำไว้เป็นส่วนตัวเพื่อใช้ประโยชน์ของตนมากจนทำให้ปริมาณน้ำเหลือไม่เพียงพอต่อความเป็นอยู่ของระบบนิเวศอื่น หรือ การทำให้เกิดมลพิษปนเปื้อนจนทำให้คุณภาพน้ำในแม่น้ำไม่อาจใช้ประโยชน์ได้อย่างปกติที่ควรจะเป็น และสิทธิดังกล่าวนี้ยังได้รับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแม่ธรณี กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ (Universal Declaration of The Rights of River) และผู้วิจัยยืนยันถึงสิทธิดังกล่าวนี้

(3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง

แม่น้ำแต่ละพื้นที่มีลักษณะพื้นที่แตกต่างกันจึงมีชนิดพันธุ์ของสิ่งมีชีวิตหลากหลายชนิดมาอยู่ร่วมกัน ณ สถานที่หนึ่งหรือระบบนิเวศใดระบบนิเวศหนึ่งที่แตกต่างกัน ความหลากหลายทางชีวภาพในแม่น้ำแต่ละแหล่งย่อมมีความแตกต่างกันตามพื้นที่ตั้งและการไหลผ่านของแม่น้ำ ดังนั้นสิทธิของแม่น้ำในด้านความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมืองจึงควรที่จะต้องได้รับการคุ้มครองเพื่อให้เกิดความยั่งยืนของความหลากหลายทางชีวภาพที่มีอยู่ประจำพื้นเมืองนั้น ๆ และสิทธิดังกล่าวนี้ยังได้รับรองไว้ในปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแม่ธรณี กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ (Universal Declaration of The Rights of River) และผู้วิจัยยืนยันถึงสิทธิดังกล่าวนี้

(4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ

น้ำในแม่น้ำที่จะสามารถใช้อุปโภคบริโภคได้นั้นน้ำต้องปราศจากมลพิษ ดังนั้นแม่น้ำควรบริสุทธิ์ถึงขนาดสามารถใช้สอยได้ตามสภาพของการใช้อุปโภคและบริโภค ดังนั้นกิจกรรมใด ๆ ของมนุษย์ที่ส่งผลให้เกิดมลพิษทางน้ำในลักษณะที่ทำให้เกิดความเสียหายจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ในแม่น้ำได้อย่างปกติย่อมเป็นการทำละเมิดสิทธิของแม่น้ำทั้งสิ้น สิทธิดังกล่าวได้รับการรับรองในกฎหมายระหว่างประเทศอย่างเช่น ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิแม่ธรณี กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติและร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ (Universal Declaration of The Rights of River)

(5) สิทธิในการได้รับการรับรองและคุ้มครองสถานะ

เมื่อแม่น้ำมีสิทธิแต่แม่น้ำไม่ใช้บุคคลธรรมดาที่จะทำการเรียกร้องให้กับตนเอง ได้อย่างเช่นบุคคลทั่วไป กฎหมายจึงต้องรับรองสถานะให้แก่แม่น้ำดังเช่นในร่างปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ (Universal Declaration of The Rights of River) และราชอาณาจักรนิวซีแลนด์ สาธารณรัฐโคลอมเบีย เป็นต้น

2) วิธีการและมาตรการในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

วิธีการและมาตรการในการจัดการเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ คือมาตรการทางแพ่ง เรื่องการเรียกค่าเสียหายกับบุคคลผู้ทำละเมิดสิทธิของแม่น้ำทำให้แม่น้ำได้รับความเสียหาย มาตรการทางสังคม ด้วยการให้ประชาชนได้มีการเฝ้าระวังและดำเนินคดีกับบุคคลที่ก่อให้เกิดความเสียหายจะเป็นมาตรการทางสังคมที่จะช่วยภาครัฐได้ ส่วนมาตรการการมีส่วนร่วมในองค์กรของภาครัฐในการคิดและทำสิ่งใดที่จะกระทบต่อแม่น้ำต้องให้ประชาชนได้เข้ามามีส่วนร่วมถึงในระบบขั้นการคิดการวางแผนและการตัดสินใจร่วมด้วยอย่างชัดเจน ดังนั้นกฎหมายควรกำหนดสภาพบังคับให้ประกอบไปด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังนี้

มาตรการทางแพ่ง ความรับผิดชอบในทางแพ่งจะเกิดขึ้นในกรณีที่มีการกระทำละเมิดสิทธิของแม่น้ำ ด้วยการจงใจหรือประมาทเลินเล่อกระทำการใด ๆ ที่เกิดความเสียหายต่อแหล่งน้ำเกินควรแก่การใช้ปกติหรือกระทำกิจกรรมใดที่ไม่มีอำนาจตามกฎหมายต่อแม่น้ำ ผู้นั้นต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทนเพื่อการฟื้นฟูแม่น้ำ และรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่รัฐต้องจ่ายไปในการจัดการให้แม่น้ำคืนสภาพและค่าใช้จ่ายที่รัฐต้องจ่ายให้แก่บุคคลอื่นที่ได้รับความเสียหายจากทำให้เกิดความเสียหายแก่แหล่งน้ำสาธารณะเพื่อเป็นการป้องกันและปราบปราม ความรับผิดชอบทางแพ่งนี้เป็นสภาพบังคับที่ผู้วิจัยเห็นตรงกับข้อเสนอของผู้มีส่วนได้เสียจากการร่วมออกแบบ (Participatory Design, Co-Design) ว่าเป็นมาตรการที่ต้องกำหนดไว้ในกฎหมายต้นแบบเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

มาตรการทางอาญา กำหนดโทษทางอาญาด้วยการกำหนดโทษจำคุกและโทษปรับที่มีอัตราสูงเพื่อเป็นการป้องกันและปราบปรามให้ผู้ตั้งใจฝ่าฝืนกฎหมายด้วยเจตนาทุจริตจนทำให้เกิดผลกระทบต่อแม่น้ำหรือแหล่งน้ำสาธารณะให้เกิดการเสื่อมโทรมหรือเสื่อมสภาพต่อการใช้ประโยชน์ ทำให้เกิดมลพิษต่อแม่น้ำจนเกิดอันตรายต่อระบบนิเวศต่อระบบนิเวศทั้งหลาย

มาตรการการมีส่วนร่วม ถือเป็นมาตรการทางสังคมที่สำคัญที่สุดในการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับแม่น้ำ โดยเฉพาะการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมและโครงการต่าง ๆ นั้น เนื่องจากประชาชนเป็นผู้ที่อยู่ใกล้ชิดกับสิ่งแวดล้อม และเป็นผู้ที่จะได้รับผลกระทบโดยตรง ทั้งด้านบวกและด้านลบจากปัญหาสิ่งแวดล้อม ด้วยเหตุนี้

การแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมจะสำเร็จได้ก็ด้วยการได้รับความร่วมมือจากประชาชนในการดูแล เฝ้าระวัง ติดตาม และตรวจสอบปัญหาสิ่งแวดล้อม (สุนีย์ มัลลิกะมาลย์, 2545, หน้า 40) ดังนั้น การมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นเรื่องที่สำคัญและมีความจำเป็นมากต่อการคุ้มครองสิทธิแม่น้ำ มาตรการทางสังคมอีกประการคือการสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของสิ่งแวดล้อม และทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะแม่น้ำ ให้ความรู้แก่ประชาชนในการจัดการทรัพยากรแม่น้ำ เพื่อให้แม่น้ำคงอยู่และสามารถมีใช้

3) องค์กรผู้พิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ

องค์กรในการดูแลแม่น้ำ ควรจะประกอบด้วย ภาครัฐ ได้แก่หน่วยงานภาครัฐ ทั้ง ส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ภาคประชาชน ได้แก่ ประชาชนในท้องถิ่นที่แม่น้ำสายนั้นไหลผ่าน และ ให้มีองค์กรนักสิ่งแวดล้อม (NGO) หรือนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมเข้าร่วมด้วย เนื่องจาก หน่วยงานภาครัฐเป็นผู้ปฏิบัติและมีอำนาจหน้าที่ในการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมอยู่แล้ว ส่วนภาค ประชาชน นักสิ่งแวดล้อม และนักวิชาการสิ่งแวดล้อมนั้นล้วนแต่เป็นผู้มีส่วนได้เสียในการใช้ ประโยชน์จากแม่น้ำและเป็นผู้ได้รับผลกระทบโดยตรงจากความเสียหายที่เกิดขึ้นกับน้ำและแม่น้ำ

3. การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

3.1 หลักเกณฑ์การจัดทำกฎหมาย

ผลของการวิจัยได้คำตอบว่าปัญหาที่แม่น้ำเผชิญอยู่มาจากสาเหตุ 3 ประการก็คือปัญหา การปล่อยน้ำเสีย การบุกรุกพื้นที่ การขยายตัวของวัชพืช เช่น ผักตบชวา ปัญหาดังกล่าวมีกฎหมาย ที่เกี่ยวข้องกับการใช้บังคับอยู่หลายฉบับซึ่งเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นมาภายใต้แนวคิดในการ คุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบมนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) หมายถึงมนุษย์อยู่เหนือระบบ นิเวศอื่น ๆ ซึ่งกฎหมายเหล่านี้ไม่สามารถแก้ไขปัญหาของแม่น้ำได้ ดังนั้นการวิจัยจึงได้นำเอา มิติใหม่ของแนวคิดสิ่งแวดล้อมที่ยึดระบบนิเวศในโลกเป็นศูนย์กลาง (Eco – Centric) และมนุษย์ ก็เป็นส่วนหนึ่งในระบบนิเวศ ซึ่งแนวคิดนี้แตกต่างจากแนวคิดเดิมที่มนุษย์เป็นศูนย์กลาง (Anthropocentric) ที่ทำให้มนุษย์มีสิทธิต่าง ๆ เหนือทรัพยากรในระบบนิเวศจึงได้ใช้สิทธิของมนุษย์ ใช้ประโยชน์ทรัพยากรในระบบนิเวศตามที่ต้องการและได้ทำลายกับทำลายความเสียหายแก่ทรัพยากร ในระบบนิเวศและแม้ว่ามนุษย์ด้วยกันเองจะให้เห็นถึงการกระทำและผลกระทบจากการกระทำของ มนุษย์จนได้ตราเป็นกฎหมายกำหนดสิทธิและหน้าที่แก่มนุษย์ด้วยกันเองเพื่อให้การใช้ประโยชน์ ในทรัพยากรกับการกระทำใด ๆ ที่จะไม่ทำลายระบบนิเวศโดยมีเป้าหมายที่จะให้ระบบนิเวศคงมีอยู่ ให้มนุษย์ได้ใช้ประโยชน์จนถึงชั่วลูกหลานในอนาคตตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน

หลักการของระบบนิเวศในโลกเป็นศูนย์กลาง (Eco – Centric) นี้มองว่าทุกสิ่งทุกอย่างในระบบนิเวศย่อมมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันที่ต้องพึ่งพาอาศัยต่อกัน ดังนั้นเมื่อมนุษย์มีสิทธิทรัพยากรอื่นก็ควรจะต้องมีสิทธิเช่นกัน หลักการนี้จึงเป็นแนวคิดการวิจัยที่ได้หาคำตอบว่าทรัพยากรในระบบนิเวศที่สำคัญคือ น้ำ ไม่ว่าจะเป็นน้ำในแหล่งน้ำใดย่อมมีสิทธิเช่นกัน การวิจัยได้นำเอาแม่น้ำเป็นแบบอย่างของการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเพื่อเป็นแบบอย่างที่จะนำไปสู่การคุ้มครองทรัพยากรในระบบนิเวศอื่น และการคุ้มครองแม่น้ำนี้ก็ต้องให้สิทธิแก่แม่น้ำ ที่จะนำไปสู่ประเภทแห่งสิทธิที่จะได้รับการคุ้มครองโดยมีกฎหมายรองรับ และการจะให้แม่น้ำมีสิทธิย่อมต้องหาคำตอบว่าสิทธิของแม่น้ำมาจากหลักกฎหมายใด การวิจัยได้คำตอบที่มาจากแห่งสิทธิของแม่น้ำและประเภทแห่งสิทธิของแม่น้ำที่พึงจะได้รับการคุ้มครอง คือ

- 1) สิทธิในการไหลและการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำตามธรรมชาติ
- 2) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ
- 3) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง
- 4) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และสิทธิในการฟื้นฟูตัวเอง
- 5) สิทธิที่จะได้รับการรับรองสถานะทางกฎหมาย

จากคำตอบที่ได้จากการวิจัยนี้ได้นำไปสู่การจัดทำเป็นกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเพื่อนำไปแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายที่กำหนดให้มีการบูรณาการเกี่ยวกับการจัดสรร การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ และสิทธิในน้ำ เพื่อให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถบริหารทรัพยากรน้ำให้สอดคล้องกันในทุกมิติอย่างสมดุลและยั่งยืน ดังนั้นจึงควรเพิ่มเติม หมวดสิทธิของแม่น้ำในกฎหมายฉบับนี้ เพื่อให้ครอบคลุมการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรน้ำ โดยการรับรองสถานะและสิทธิของแม่น้ำให้ได้รับการปกป้อง คุ้มครองเพิ่มขึ้นจากบทบัญญัติที่มีอยู่เดิม อันจะทำให้การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำเกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลอย่างยั่งยืน

โดยที่การจัดทำกฎหมายนี้มีพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 โดยมีเหตุผลในการประกาศใช้ คือ “โดยที่เป็นการสมควรกำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมาย การตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย การรับฟังความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องและการวิเคราะห์ผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากกฎหมาย เพื่อประกอบการจัดทำร่างกฎหมาย การเปิดเผยผลการรับฟังความคิดเห็นและการวิเคราะห์นั้นต่อประชาชน หลักเกณฑ์การตรวจสอบเนื้อหาของร่างกฎหมายที่เกี่ยวกับระบบอนุญาต ระบบคณะกรรมการ การใช้ดุลยพินิจของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ

และการกำหนดโทษทางอาญา เพื่อให้การตรากฎหมายเป็นไปโดยละเอียดรอบคอบ ไม่ขัดต่อหลักนิติธรรม ไม่เพิ่มภาระหรือจำกัดสิทธิหรือเสรีภาพของบุคคลเกินสมควรแก่เหตุ ตลอดจนกำหนดหลักเกณฑ์การประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมายภายหลังเมื่อกฎหมายมีผลบังคับแล้วเพื่อพัฒนากฎหมายให้ทันสมัยและสอดคล้องกับบริบทที่เปลี่ยนแปลงไป และการเข้าถึงบทบัญญัติของกฎหมายของประชาชน ทั้งนี้ ตามนัยมาตรา 26 และมาตรา 77 ประกอบกับมาตรา 258 ค. ด้านกฎหมาย (1) และ (3) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560”

โดยพระราชบัญญัติหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายและประเมินผลสัมฤทธิ์ของกฎหมาย พ.ศ. 2562 นี้ ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายเพื่อการตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมาย ตามหมวด 3 มาตรา 21 ให้หน่วยงานของรัฐต้องตรวจสอบและพิจารณาจัดทำร่างกฎหมายให้สอดคล้องกับหลักเกณฑ์ตามกฎหมายฉบับนี้ ที่กำหนดไว้ 9 หลักเกณฑ์ ดังต่อไปนี้

1) สอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ โดยในกรณีที่เป็นการจัดทำร่างพระราชบัญญัติหรือประมวลกฎหมายต้องสอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญด้วย

ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำมีเนื้อหาที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และไม่ขัดหรือแย้งต่อพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ ดังนี้

(1) รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวด 3 ว่าด้วยเรื่องสิทธิและเสรีภาพของปวงชนชาวไทย ในมาตรา 43 กำหนดให้บุคคลและชุมชนย่อมมีสิทธิ ... (2) จัดการบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุลและยั่งยืนตามวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ และหมวด 4 ว่าด้วยหน้าที่ของปวงชนชาวไทย ตามมาตรา 50 (8) กำหนดให้บุคคลมีหน้าที่ให้ความร่วมมือและสนับสนุนการอนุรักษ์และคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ทรัพยากรธรรมชาติ ความหลากหลายทางชีวภาพ รวมทั้งมรดกทางวัฒนธรรม ซึ่งร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มีบทบัญญัติให้สิทธิแก่ประชาชนและชุมชนมีส่วนร่วมในการตรวจสอบ และมาตรการการเฝ้าระวัง โครงการหรือกิจกรรมที่อาจส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ โดยกำหนดไว้ในส่วนที่ 4 ว่าด้วยเรื่องมาตรการมีส่วนร่วมของประชาชน

(2) หมวด 5 หน้าที่ของรัฐตามรัฐธรรมนูญฯ มาตรา 57 รัฐต้อง ... (2) อนุรักษ์คุ้มครอง บำรุงรักษา ฟื้นฟู บริหารจัดการ และใช้หรือจัดให้มีการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และความหลากหลายทางชีวภาพ ให้เกิดประโยชน์อย่างสมดุลและยั่งยืน โดยต้องให้ประชาชนและชุมชนในท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมดำเนินการและได้รับประโยชน์จากการดำเนินการดังกล่าวด้วยตามที่กฎหมายบัญญัติ และหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐมาตรา 72

รัฐพึงดำเนินการเกี่ยวกับที่ดิน ทรัพยากรน้ำ และพลังงาน ดังต่อไปนี้ ... (4) จัดให้มีทรัพยากรน้ำที่มีคุณภาพและเพียงพอต่อการอุปโภค บริโภคของประชาชนรวมทั้งการประกอบเกษตรกรรม อุตสาหกรรม และการอื่น

ร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ มีการรับรองสิทธิของแม่น้ำ และกำหนดให้มืองค์กรผู้พิทักษ์ทำหน้าที่ดูแล ปกป้องรักษาแม่น้ำเพื่อรักษาคุณภาพให้แม่น้ำสามารถใช้อุปโภคบริโภคได้ โดยกำหนดไว้ในส่วนที่ 2 ว่าด้วยสิทธิ และส่วนที่ 3 ว่าด้วยเรื่ององค์กรผู้พิทักษ์

2) สอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ

ยุทธศาสตร์ชาติที่ 4 ยุทธศาสตร์ชาติด้านการสร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม ที่มีเป้าหมายเพื่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูแม่น้ำลำคลองและแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วประเทศ ด้วยการฟื้นฟูแม่น้ำลำคลอง ฯลฯ มีการวางแผนการอนุรักษ์และฟื้นฟูแหล่งน้ำบนพื้นฐานของการรักษาสมดุลนิเวศ ส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ คู คลองและแหล่งน้ำธรรมชาติ ซึ่งร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำมีบทบัญญัติที่สอดคล้องและไม่ขัดหรือแย้งกับยุทธศาสตร์ชาติและแผนการปฏิรูปประเทศ กับนโยบายและแผนการบริหารจัดการน้ำและทรัพยากรน้ำของประเทศ พ.ศ. 2560-2579 โดยร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้มีบทบัญญัติให้การรับรองสถานะทางกฎหมายของแม่น้ำเป็นนิติบุคคล กำหนดขอบเขตและจัดตั้งองค์กรผู้พิทักษ์เพื่อทำหน้าที่ในการคุ้มครอง ดูแล ปกป้องรักษา และเรียกร้องสิทธิแทนแม่น้ำอย่างชัดเจน ไว้ในส่วนที่ 2 ว่าด้วยสิทธิ ส่วนที่ 3 ว่าด้วยองค์กรผู้พิทักษ์ และส่วนที่ 4 ว่าด้วยมาตรการ การมีส่วนร่วมของประชาชนด้วยการกำหนดให้มีการส่งเสริมกลไกการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการจัดการอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำ ส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชน องค์กรเอกชน เอกชน มีความรู้ความเข้าใจ ความตระหนักต่อคุณค่าและความสำคัญของแม่น้ำ มีการเฝ้าระวังแม่น้ำ ด้วยการสร้างเครือข่ายอาสาสมัคร ด้วยการนำเอาหลักการเฝ้าระวังมาใช้บังคับ

3) สอดคล้องกับหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำได้กำหนดหลักเกณฑ์ ขั้นตอน วิธีปฏิบัติที่ชัดเจนในการรับรองสิทธิและการบริหารจัดการเพื่อให้การดำเนินการมีประสิทธิภาพ ภายใต้หลักนิติธรรม ตามหลักธรรมาภิบาลของการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี (Good Governance Framework) ในหลักการประสิทธิภาพและหลักนิติธรรม

4) ยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมกมุ่นความเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบประชาชน

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเป็นการจัดทำกฎหมายเพื่อให้เป็นต้นแบบสำหรับการปรับปรุง แก้ไขเพิ่มเติมกฎหมายที่มีผลใช้บังคับอยู่แล้วแต่ยังไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เพื่อเป็นการปกป้องรักษาและฟื้นฟู คุณแลแม่น้ำ ตามแนวคิดการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบมิติใหม่ที่ได้รับการยอมรับในระหว่างประเทศและต่างประเทศหลายประเทศจึงมีความสอดคล้องกับสภาพการณ์ และไม่มีบทบัญญัติใดที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพจนเป็นภาระแก่ประชาชน

5) ไม่ใช่ระบบอนุญาต เว้นแต่มีเหตุจำเป็นเพื่อรักษาประโยชน์ของประเทศชาติหรือประชาชนหรือมีกรณีจำเป็นไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ทั้งนี้ ในกรณีที่ต้องมีระบบอนุญาต การกำหนดระยะเวลาหรือขั้นตอนในการพิจารณาขึ้นคำขออนุญาตดำเนินการต่าง ๆ ต้องคำนึงถึงหลักการและสาระสำคัญของกฎหมายเกี่ยวกับการอำนวยความสะดวกในการพิจารณาอนุญาตของทางราชการ

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเป็นกฎหมายที่กำหนดขอบเขตของสิทธิแม่น้ำองค์กรและมาตรการในการคุ้มครอง คุณแลแม่น้ำด้วยการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนที่ไม่ใช่บทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ห้ามมิให้กระทำการที่ต้องขออนุญาตจากหน่วยงานของรัฐและไม่ต้องใช้ระบบการควบคุม กำกับดูแลให้มีความเหมาะสม

6) ไม่ใช่ระบบคณะกรรมการ เว้นแต่เพื่อกำหนดนโยบาย หรือกำกับ หรือกำหนดหลักเกณฑ์หรือเพื่อการอื่นที่จำเป็น ทั้งนี้ ในกรณีที่น่าระบบคณะกรรมการมาใช้ ให้ระบุให้ชัดเจนด้วยว่ามติของคณะกรรมการผูกพันหน่วยงานที่มีผู้แทนเป็นกรรมการ โดยตำแหน่งด้วย

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเป็นกฎหมายที่มีการนำระบบคณะกรรมการในเชิงการบูรณาการองค์กรที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดนโยบาย หรือกำกับ หรือกำหนดหลักเกณฑ์หรือเพื่อการอื่นที่จำเป็น และได้มีการระบุอำนาจหน้าที่ไว้เพื่อให้ชัดเจน

7) การมีบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลยพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครอง ให้กระทำได้เท่าที่จำเป็น ทั้งนี้ ในกรณีที่กำหนดให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมีดุลยพินิจให้กำหนดหลักเกณฑ์การใช้ดุลยพินิจและระยะเวลาในการดำเนินการตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่เป็นสาระสำคัญไว้ในร่างกฎหมายให้ชัดเจน

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำไม่มีบทบัญญัติให้เจ้าหน้าที่ของรัฐมี ดุลยพินิจในการออกคำสั่งทางปกครองหรือดำเนินกิจการทางปกครอง แต่ในกรณีที่การปฏิบัติหน้าที่จะกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของประชาชนได้ใช้หลักการตรวจสอบหรือการอนุญาตโดยศาลเว้นแต่กรณีจำเป็นเร่งด่วนไม่อาจขออนุญาตจากศาลได้ทันกับเหตุการณ์ในขณะนั้น

8) การกำหนดโทษทางอาญาสำหรับการกระทำความผิดใด ให้คำนึงถึงหลักเกณฑ์ดังต่อไปนี้

(1) การกระทำนั้นต้องกระทบต่อความมั่นคงหรือความปลอดภัยของประเทศ ความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรง และมีผลกระทบต่อส่วนรวม

(2) เป็นกรณีไม่สามารถใช้มาตรการอื่นใดเพื่อบังคับใช้กฎหมายอย่างได้ผล

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำเป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องการรับรองสถานะของแม่น้ำด้วยการเพิ่มเติมแก้ไขในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งมีการประกาศใช้ไปแล้วและมีเรื่องของการกำหนดโทษทางอาญาไว้อย่างชัดเจนถึงการกระทำที่ต้องมีโทษซึ่งไม่เป็นโทษที่ขัดกับความสงบหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนอย่างร้ายแรงและไม่มีผลกระทบต่อส่วนรวมส่วนมาตรการที่นำมาใช้บังคับเพิ่มเติมจึงมีลักษณะเป็นการควบคุม คุ้มครองดูแลและการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแล โดยไม่มีการกำหนดโทษทางอาญาเพิ่มเติมสำหรับการกระทำความผิดอันเป็นกฎหมายสารบัญญัติ

9) หลักเกณฑ์อื่นตามที่คณะรัฐมนตรีกำหนด ยังไม่ปรากฏถึงเกณฑ์ตามกฎหมายอื่น

การตรวจสอบกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ตามหลักเกณฑ์การจัดทำร่างกฎหมายเพื่อการตรวจสอบความจำเป็นในการตรากฎหมายทั้ง 9 หลักการนี้แล้วพบว่าไม่ได้ขัดแย้งกับหลักเกณฑ์ทั้ง 9 ข้อแต่อย่างใด

3.2 โครงสร้างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

การจัดทำร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ มีประเด็นเนื้อหาสาระที่สำคัญนำมาจากคำตอบที่ได้จากการวิเคราะห์ในบทที่ 4 และจัดทำเป็นร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำเพื่อเสนอเป็นพระราชบัญญัติแก้ไข เพิ่มเติมในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่...) พ.ศ. จะนำเอาร่างที่ได้จัดทำมานั้นไปสู่การสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) จากองค์กร หน่วยงาน ประชาชนและผู้มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรน้ำ และแม่น้ำ ในวันที่ 4 สิงหาคม 2563 ณ มหาวิทยาลัยศรีปทุม เพื่อนำเอาข้อวิพากษ์ที่ได้มานำไปสู่การปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมให้เป็นร่างกฎหมายที่มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้นและเหมาะสมที่จะเป็นกฎหมายที่สามารถนำไปบังคับใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่แม่น้ำ ระบบนิเวศ ประชาชนและประเทศชาติ

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เป็นการจัดทำเป็นร่างกฎหมายเพื่อการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำซึ่งไม่มีอยู่ในกฎหมายใดมาก่อน และกฎหมายต้นแบบที่จัดทำขึ้นมานี้ กำหนดให้เป็นส่วนหนึ่งของพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ซึ่งเป็นกฎหมายที่มีหลักการและเหตุผลคือ เนื่องจากสถานการณ์เกี่ยวกับน้ำได้ก่อให้เกิดปัญหาตามมา ทั้งในด้านภาวะการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง ภาวะน้ำท่วมในฤดูฝน ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มผู้ใช้น้ำ ตลอดจน

ปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ทำให้คุณภาพของน้ำเสียไปไม่อาจนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้ และบางกรณีก็ก่อให้เกิดอันตรายหรือความเสียหายต่อบุคคล สัตว์ พืช และทรัพย์สินอีกด้วย จากกรณีดังกล่าว จึงสมควรมีมาตรการควบคุมและบริหารแหล่งน้ำ ที่ดินที่ต่อเนื่องกับแหล่งน้ำ และทรัพยากรธรรมชาติอื่นที่เกี่ยวข้องกับน้ำ โดยให้มีองค์การบริหารการใช้น้ำในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นเพื่อวางนโยบายและกำกับดูแลการจัดการเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำให้เป็นไปด้วยความรอบคอบและเหมาะสม ตลอดจนการกำหนดมาตรการป้องกันและแก้ไขปัญหามลพิษทางน้ำ ปัญหาน้ำท่วม การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรน้ำอย่างถาวร โดยการกำหนดความรับผิดชอบในทางแพ่งและทางอาญาแก่ผู้ละเมิดเพื่อให้การจัดการใช้น้ำเป็นไปตามแผนที่กำหนดไว้” ดังนั้นกฎหมายต้นแบบที่จัดทำขึ้นมานี้จึงกำหนดให้เป็นหมวดที่เพิ่มขึ้นอีกหมวดหนึ่งของกฎหมายฉบับนี้

โครงสร้างกฎหมายหมวดสิทธิของแม่น้ำ ประกอบด้วย 5 ส่วน และแก้ไข 2 หมวด จำนวนทั้งหมด 21 มาตรา ได้แก่

โครงสร้างกฎหมาย มี 21 มาตรา ประกอบไปด้วย

หมวด 1/1 สิทธิแม่น้ำ

ส่วนที่ 1 บททั่วไป มี 1 มาตรา คือ มาตรา 6/1

ส่วนที่ 2 สถานะและสิทธิของแม่น้ำ มี 5 มาตรา คือ มาตรา 6/2 ถึง มาตรา 6/6

ส่วนที่ 3 คณะกรรมการองค์กรพิทักษ์ มี 7 มาตรา คือ มาตรา 6/7 ถึง มาตรา 6/13

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชน มี 3 มาตรา คือ มาตรา 6/14 ถึง มาตรา 6/16

ส่วนที่ 5 หน้าที่ของรัฐและประชาชน มี 3 มาตรา คือ มาตรา 6/17 ถึง มาตรา 6/19

หมวดที่ 8 เพิ่มเติม มี 1 มาตรา คือ มาตรา 84/1

หมวดที่ 9 เพิ่มเติม มี 1 มาตรา คือ มาตรา 99/1

3.3 กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ พ.ศ.

หลักการและเหตุผล

“พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการบูรณาการการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ แต่ยังไม่มียกบัญญัติ รับรอง คุ้มครอง ให้สิทธิของแม่น้ำ รวมตลอดถึง มาตรการและองค์การในการจัดการตามแนวคิดด้านสิ่งแวดล้อมแบบระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-Centric) ซึ่งแม่น้ำเป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศ ที่กฎหมายให้การคุ้มครองสิทธิที่จะไม่ถูกละเมิดจากมนุษย์ที่เป็นส่วนหนึ่งของระบบนิเวศเช่นกัน ดังนั้นการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำจึงจำเป็นที่จะกำหนดไว้เป็นกฎหมาย โดยการปรับปรุงเพิ่มเติมเป็นหมวดว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำไว้ในพระราชบัญญัตินี้”

โครงสร้างร่างพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. หมวดที่ 1/1 สิทธิของ
แม่น้ำ หมวด 8 เพิ่ม มาตรา 84/1 และหมวด 9 เพิ่มมาตรา 99/1 โดยที่มีโครงสร้างกฎหมาย ดังนี้

โครงสร้างกฎหมาย มี 21 มาตรา ประกอบไปด้วย

หมวด 1/1 สิทธิแม่น้ำ มีทั้งหมด 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 บททั่วไป (มาตรา 6/1)

ส่วนที่ 2 สถานะและสิทธิของแม่น้ำ (มาตรา 6/2 ถึง มาตรา 6/6)

ส่วนที่ 3 คณะกรรมการองค์กรพิทักษ์ (มาตรา 6/7 ถึง มาตรา 6/13)

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชน (มาตรา 6/14 ถึงมาตรา 6/16)

ส่วนที่ 5 หน้าที่ของรัฐและประชาชน (มาตรา 6/17 ถึงมาตรา 6/19)

หมวดที่ 8 เพิ่มเติม มาตรา 84/1

หมวดที่ 9 เพิ่มเติม มาตรา 99/1

ตารางที่ 5.5 พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
หมวด 1 ทรัพยากรน้ำ			
1-6	คงเดิม		
หมวด 1/1 สิทธิของแม่น้ำ			
ส่วนที่ 1 บททั่วไป			
6/1		“แม่น้ำ” หมายความว่า แม่น้ำที่อยู่ในเขต ลุ่มน้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และเพื่อประโยชน์ในการ คุ้มครองสิทธิของแม่น้ำให้หมายความ รวมถึงทุกสรรพสิ่งที่อยู่ในระบบนิเวศ ของแม่น้ำและส่วนประกอบที่รวมเป็น แม่น้ำ เช่น สัตว์น้ำ พืชน้ำ เป็นต้น	เป็นการให้คำนิยาม เพื่อสร้างความเข้าใจ ในการบังคับใช้กฎหมาย

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>“ระบบนิเวศ” หมายความว่า ทุกสรรพสิ่ง ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ในโลก</p> <p>“สิทธิของแม่น้ำ” หมายความว่า สิทธิต่างๆ ของแม่น้ำ ที่ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัตินี้</p> <p>“การละเมิดสิทธิของแม่น้ำ” หมายความว่า การละเมิดสิทธิด้วยการกระทำอย่างใด ๆ ที่เป็นการขัดขวางสิทธิและความสามารถของแม่น้ำ หรือ ของระบบนิเวศใด ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของแม่น้ำ</p> <p>“องค์กรพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ” หมายความว่า องค์กรที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองดูแล และ เรียกร้องสิทธิของแม่น้ำตามพระราชบัญญัตินี้</p> <p>“ภาคเอกชน” หมายความว่า ธุรกิจเอกชน ซึ่งมีการประกอบธุรกิจที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแม่น้ำ</p> <p>“การจัดการแม่น้ำ” หมายความว่า การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์แม่น้ำ รวมตลอดถึงการดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวกับแม่น้ำ</p> <p>“สิทธิพื้นฐาน” หมายความว่า สิทธิในการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง และสิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และฟื้นฟูตัวเอง</p>	

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>“สิทธิในการขยายตัว” หมายความว่า สิทธิในการไหลของน้ำไปตามธรรมชาติ พื้นที่รองรับน้ำ</p> <p>“สิทธิในการไหล” หมายความว่า สิทธิของน้ำในการที่จะไหลตามธรรมชาติอย่างไม่ถูกบังคับหรือกำหนดทิศทาง การไหลจากมนุษย์ตามอำเภอใจ</p> <p>“สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ” หมายความว่า น้ำในแม่น้ำสามารถเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของระบบนิเวศอื่น เช่น กุ้ง หอย ปู ปลา สัตว์น้ำ และพืชน้ำ เป็นต้น</p> <p>“สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง” หมายความว่า การมีชนิดพันธุ์ของทรัพยากรน้ำที่หลากหลายของพื้นเมืองในแม่น้ำ</p> <p>“สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ” หมายความว่า สิทธิที่จะคงอยู่ในระบบนิเวศธรรมชาติโดยไม่ถูกปล่อยมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษ</p> <p>“สิทธิฟื้นฟูตัวเอง” หมายความว่า การฟื้นฟูเยียวยาตนเองตามธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิมจากสิ่งเป็นมลพิษปะปน</p>	
<p>ส่วนที่ 2 สถานะและสิทธิของแม่น้ำ</p>			

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
6/2		ให้แม่น้ำตามที่กำหนดในเขตลุ่มน้ำตามพระราชกฤษฎีกา มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย	เพื่อให้แม่น้ำมีสิทธิอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบตามลักษณะของบุคคลตามกฎหมาย
6/3		ให้แม่น้ำ มีสิทธิพื้นฐาน ดังนี้ (1) สิทธิในการขยายตัวตามพื้นที่ที่รองรับน้ำ (2) สิทธิในการไหลตามธรรมชาติ (3) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ (4) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง (5) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ (6) สิทธิฟื้นฟูตัวเอง ห้ามบุคคลใดกระทำการที่เป็นการละเมิดสิทธิดังกล่าว	เพื่อยืนยันถึงสิทธิของแม่น้ำตามระบบนิเวศธรรมชาติตามแนวคิดในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric)
6/4		แม่น้ำมีสิทธิคงอยู่โดยปราศจากสิ่งกีดขวาง หรือขัดขวางการไหลและรวมตัวของน้ำได้ตามธรรมชาติ รวมถึงลักษณะความเป็นอยู่ที่ดีอื่น ๆ ของแม่น้ำ	เพื่อยืนยันถึงสิทธิ(1) สิทธิในการขยายตัวตามพื้นที่ที่รองรับน้ำ และ(2) สิทธิในการไหลตามธรรมชาติตามแนวคิดในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric)

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
6/5		แม่น้ำมีสิทธิที่จะเป็นน้ำบริสุทธิ์ เพื่อการใช้และการอนุรักษ์ต้นน้ำจากวัฏจักรของน้ำตามธรรมชาติอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของระบบนิเวศอื่น ในสภาพที่ไม่มีมลภาวะ	เพื่อยืนยันถึงสิทธิของแม่น้ำตาม (3) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ (4) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง (5) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะเป็นน้ำที่บริสุทธิ์ (6) สิทธิฟื้นฟูตัวเอง
6/6		สิทธิของแม่น้ำในหมวดนี้เป็นสิทธิเฉพาะของแม่น้ำแต่ละสายที่ไม่อาจโอนสิทธิให้แก่ระบบนิเวศอื่น	ยืนยันถึงสิทธิที่ให้เฉพาะแม่น้ำทุกสาย
ส่วนที่ 3 คณะกรรมการและองค์กรผู้พิทักษ์			
6/7		ให้แม่น้ำแต่ละสายจัดตั้งองค์กรดูแลแม่น้ำที่เรียกว่า คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด	เพื่อให้มีผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ
6/8		คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดประกอบด้วย (1) ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตแม่น้ำไหลผ่านเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ พนักงานอัยการจังหวัด ชลประทานจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขา ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรสิ่งแวดล้อมจังหวัด หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณ	เพื่อให้มีคณะกรรมการที่ทำหน้าที่เป็นผู้แทนแม่น้ำและดูแลปกป้องรักษาแม่น้ำทั้ง จึงได้มีการกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการให้ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องและ

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>ภัยจังหวัด เป็นกรรมการ ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตลุ่มน้ำนั้น ๆ เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำสาขา เป็นกรรมการ และเลขานุการ</p> <p>(2) ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในเขตแม่น้ำนั้น จำนวนไม่เกินสามคนเป็นกรรมการ</p> <p>(3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และแม่น้ำ หรือผู้แทนสถาบันการศึกษาที่มีเรียนการสอนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทนองค์กรทางด้านสิ่งแวดล้อม จำนวนไม่เกินสามคนเป็นกรรมการ</p> <p>คณะกรรมการในข้อ (2) และ (3) มีวาระการดำรงตำแหน่งกรรมการสามปี ทั้งนี้ กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้แต่ไม่เกินสองคราวติดต่อกัน</p>	ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม
6/9		<p>ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้</p> <p>(1) จัดทำนโยบายและแผนให้สอดคล้องกับคณะกรรมการลุ่มน้ำ</p> <p>(2) ประสานงานกับคณะกรรมการลุ่มน้ำในการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ</p>	<p>เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการกำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการองค์กรผู้พิทักษ์ และเพื่อให้สอดคล้องกับอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการลุ่มน้ำ</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>(3) ประสานงานระหว่างคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิของแม่น้ำจังหวัด ในการพิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ</p> <p>(4) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ เพื่อปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด</p> <p>(4) ให้คำแนะนำแก่คณะอนุกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำในการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะอนุกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ</p> <p>(5) จัดทำแผนป้องกันการละเมิดสิทธิของแม่น้ำที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคล คณะบุคคลหรือจากระบบนิเวศอื่น</p> <p>(6) จัดทำแผนโครงการฟื้นฟูแม่น้ำ แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปกป้องคุ้มครองแม่น้ำ ที่สอดคล้องกับคณะกรรมการลุ่มน้ำ</p> <p>(7) ตรวจสอบติดตามการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ</p> <p>(8) ขอเอกสารข้อมูล และข้อเท็จจริงต่างๆเกี่ยวกับทรัพยากรน้ำเพื่อ เสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำของแม่น้ำในเขตพื้นที่ ต่อคณะกรรมการลุ่มน้ำ</p>	<p>จึงต้องมีการกำหนดให้องค์กรผู้พิทักษ์มีอำนาจร่วมด้วย</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>น้ำที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำในเขตพื้นที่ รับผิดชอบ</p> <p>(9) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และรับฟัง ความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจกับ ประชาชนเกี่ยวกับการดูแล คุ้มครองและ ป้องกันแม่น้ำและสิทธิของแม่น้ำ</p> <p>(10) เป็นผู้แทนในการฟ้องเรียกร้อง ค่าเสียหายในการละเมิดสิทธิแทนแม่น้ำ ในเขตพื้นที่รับผิดชอบ</p>	
6/10		<p>ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำที่ แต่งตั้งโดยคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิ แม่น้ำจังหวัด ประกอบด้วย นายอำเภอที่ ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง เป็นประธาน นายกเทศมนตรี นายกองจัดการบริหาร ส่วนตำบล ทุกแห่งที่แม่น้ำไหลผ่าน เกษตรอำเภอ ประมงอำเภอเป็นกรรมการ ให้ปลัดเทศบาล ที่นายอำเภอแต่งตั้งเป็น เลขานุการ</p>	<p>เพื่อให้คณะกรรมการ ดำเนินการตามที่ได้รับ มอบหมายจาก คณะกรรมการพิทักษ์ สิทธิแม่น้ำจังหวัด</p>
6/11		<p>ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ มี อำนาจหน้าที่ ดังนี้</p> <p>(1) ดำเนินการตามนโยบายและแผนของ คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด</p> <p>(2) ควบคุมการใช้ประโยชน์ในแม่น้ำมิ ให้เกิดการละเมิด สิทธิในการขยายตัว ของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการไหลของน้ำ ในแม่น้ำ สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญ ในระบบนิเวศ สิทธิในความหลากหลาย</p>	<p>เพื่อกำหนดขอบเขต แห่งอำนาจหน้าที่ของ คณะกรรมการให้มี ความชัดเจนในการ ดำเนินงานตามที่ได้รับ แต่งตั้งจากคณะกรรมการ พิทักษ์สิทธิแม่น้ำ จังหวัด</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>ทางชีวภาพพื้นเมือง และสิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และฟื้นฟูตัวเอง</p> <p>(3) รับเรื่องราวร้องทุกข์การละเมิดสิทธิของแม่น้ำเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดในการพิจารณาเพื่อฟ้องร้องต่อไป</p> <p>(4) จัดทำรายงานเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ ปีละ 1 ครั้ง เสนอต่อคณะกรรมการพิทักษ์แม่น้ำจังหวัด</p>	
6/12		<p>คณะทำงานที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด ประกอบด้วย กำนันที่แต่งตั้งโดยนายอำเภอที่คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดแต่งตั้ง เป็นหัวหน้าคณะทำงาน นักปราชญ์ชุมชน ผู้แทนคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชน จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้านที่กำนันคัดเลือกเป็นเลขานุการ</p>	<p>เพื่อให้คณะทำงานทำหน้าที่ตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ</p>
6/13		<p>คณะทำงาน มีหน้าที่ ดังนี้</p> <p>(1) ปฏิบัติการตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ</p> <p>(2) เฝ้าระวังมิให้เกิดการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ</p> <p>(3) รับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของแม่น้ำเพื่อส่งให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำพิจารณาต่อไป</p>	<p>เพื่อกำหนดขอบเขตหน้าที่ของคณะทำงานให้มีความชัดเจนในการทำหน้าที่และดำเนินงานตามที่ได้รับแต่งตั้งจากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชน			
6/14		<p>ในกรณีที่สำนักงาน สำนักงานภาค หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นได้มีการดำเนินการใด ๆ ที่ เกี่ยวกับการจัดการด้านทรัพยากรน้ำใน พื้นที่แม่น้ำใดที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิ ของแม่น้ำจะต้องรับฟังความคิดเห็นจาก ภาคเอกชน ประชาชน และชุมชน เพื่อประโยชน์แก่การส่งเสริมการมีส่วน ร่วมในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของ แม่น้ำของภาคเอกชน ประชาชนและ ชุมชน ตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงาน สำนักงานภาค สำนักงานของรัฐ หรือ องค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นแล้วแต่กรณี สนับสนุนการดำเนินการในกรณี ดังต่อไปนี้ได้ตามความเหมาะสม</p> <p>(1) ก่อนการดำเนินการ ให้มีการเผยแพร่ ข้อมูล ตลอดจนให้คำปรึกษา สร้างความรู้ ความเข้าใจอันจะสามารถเข้าใจได้ง่าย เพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและเพียงพอ</p> <p>(2) ในระหว่างการดำเนินการ ให้เปิด โอกาสให้ภาคเอกชน ประชาชน และ ชุมชน ได้แสดงความเห็น ตั้งข้อสังเกต ตั้งคำถามที่เกี่ยวข้อง หรือให้คำแนะนำ และเข้าร่วมกิจกรรมหรือการดำเนินการ ใด ๆ เกี่ยวกับการกิจการหรือโครงการใด</p>	<p>เพื่อให้สอดคล้องกับ หลักการมีส่วนร่วมใน การจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงต้องมีการกำหนด สิทธิบทบาท น้ำที่ ของเอกชน ประชาชน และชุมชน</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		<p>ๆที่อาจส่งผลกระทบต่อแม่น้ำและระบบนิเวศในน้ำ</p> <p>(3) หลังเสร็จสิ้นการดำเนินการ ให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้ ซึ่งจะ เป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรน้ำ และแม่น้ำอย่างต่อเนื่อง</p> <p>การดำเนินการตาม (3) จะกระทำการโดยวิธีการใดก็ได้เพื่อให้ภาคเอกชน ประชาชน และชุมชนทราบข้อมูลข่าวสารและความรู้ดังกล่าว โดยอย่างน้อยให้มีการเผยแพร่ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ</p>	
6/15		<p>ในกรณีที่ภาคเอกชน ประชาชน หรือชุมชน จัดทำโครงการใด ๆ ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีแม่น้ำนั้นตั้งอยู่ สำนักงานสำนักงานภาค หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจเข้าร่วมดำเนินการและให้การสนับสนุนในโครงการดังกล่าวได้ตามความเหมาะสม</p>	
6/16		<p>ประชาชนที่อาศัยในชุมชนในเขตพื้นที่แม่น้ำใด หากพบเห็นการละเมิดสิทธิแม่น้ำให้แจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐแก่เจ้าหน้าที่เมื่อพบเห็นการกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำและให้ได้รับสิทธิในการแจ้งเบาะแส โดยกำหนดให้ผู้ทำการละเมิดสิทธิแม่น้ำชดใช้สิทธิบนแก่ผู้แจ้งเบาะแสอีกส่วนหนึ่งต่างหาก</p>	<p>เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการเฝ้าระวังก่อนเกิดปัญหาจึงต้องมีการกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังด้วยการสร้างมาตรการจูงใจเป็นการตอบแทน</p>

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
		เมื่อแจ้งเบาะแสแล้วให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดดำเนินการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการฟ้องร้อง หากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดไม่ดำเนินการใด ๆ ให้สิทธิประชาชนฟ้องคดีได้เอง	
ส่วนที่ 5 หน้าที่ของรัฐและประชาชน			
6/17		รัฐต้องเคารพ ปกป้อง และให้การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ	เพื่อความยั่งยืนของน้ำที่สามารถนำมาใช้อย่างสมประโยชน์
6/18		รัฐมีหน้าที่ให้ความช่วยเหลือ ให้การสนับสนุนอำนวยความสะดวก การดำเนินการของคณะกรรมการองค์พิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด	เพื่อบรรเทาให้วัตถุประสงค์ของกฎหมาย
6/19		ประชาชนทุกคนต้องร่วมกัน เพื่อการดำรงไว้ซึ่งแม่น้ำ การใช้สิทธิภายใต้กฎหมายนี้ในทางที่เป็นส่วนบุคคล และรักษาไว้ซึ่งสิทธิ การใช้สิทธิส่วนบุคคลมีข้อจำกัด โดยการใช้สิทธิในการสงวนรักษาไว้ซึ่งการดำรงชีวิตของแม่น้ำ สิ่งที่ขัดกับสิทธิใด ๆ ของแม่น้ำต้องได้รับการแก้ไขไปในทางที่ไม่เป็นผลกระทบต่อ การฟื้นฟูและเยียวยาแม่น้ำ	เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครอง แม่น้ำ
หมวด 2 สิทธิในน้ำ			
7-8	คงเดิม		

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
หมวด 3 องค์การบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ			
9-39	คงเดิม		
หมวด 4 การจัดสรรน้ำและการใช้น้ำ			
40-55	คงเดิม		
หมวด 5 ภาชนะน้ำแข็งและภาชนะน้ำท่วม			
56-79	คงเดิม		
หมวด 7 พนักงานเจ้าหน้าที่			
80-82	คงเดิม		
หมวดที่ 8 ความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำสาธารณะ			
83-84	คงเดิม		
84/1		บุคคลใดกระทำความผิดสิทธิของแม่น้ำ ตามหมวด 1/1 ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน เพื่อฟื้นฟูแม่น้ำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม ให้ภาระการพิสูจน์ความเสียหายตกแก่ผู้ ถูกกล่าวหาว่าละเมิดสิทธิของแม่น้ำ	เพื่อให้มีมาตรการ คุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ
หมวดที่ 9 บทกำหนดโทษ			
85-99	คงเดิม		
99/1		ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งให้หยุดกระทำการที่เป็น การละเมิดสิทธิของแม่น้ำต้องระวางโทษ จำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหก หมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ	เพื่อให้เกรงกลัวต่อ การละเมิดสิทธิของ แม่น้ำ

มาตรา	พระราชบัญญัติ ทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561	พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.	หลักการและเหตุผล
บทเฉพาะกาล			
100-106	คงเดิม		

4. การรับฟังความคิดเห็น (Hearing)

เมื่อการวิจัยได้คำตอบจากผลของการวิเคราะห์และนำคำตอบที่ได้มาจัดทำเป็นร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำแล้ว ดังนั้นเพื่อที่จะทำให้กฎหมายที่ยกร่างมานั้นมีความสมบูรณ์สามารถนำไปใช้ได้ การวิจัยจึงได้จัดสัมมนารับฟังความคิดเห็น (Hearing) ในวันอังคารที่ 4 สิงหาคม พ.ศ. 2563 ณ ห้องประชุม มหาวิทยาลัยศรีปทุม กรุงเทพมหานคร (รูปภาพประกอบที่ 5.2)

ภาพประกอบที่ 5.2 การจัดทำ Hearing

ประชากรที่เกี่ยวข้อง คือ เจ้าหน้าที่ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครอง ดูแล แม่น้ำ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชนและนักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน 30 คน (รายละเอียดปรากฏตามภาคผนวกรายชื่อผู้เข้าร่วม Hearing) เข้าร่วมรับฟังความคิดเห็นตามวิธีวิทยาการวิจัยที่กำหนดไว้ในบทที่ 3 โดยให้ผู้เข้าร่วมทำ Hearing ได้วิพากษ์ (Comment) และให้ข้อเสนอแนะเพื่อผู้วิจัยจะได้นำไปวิเคราะห์เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้คำตอบที่สมบูรณ์มากที่สุดเพื่อเสนอเป็นพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่..) พ.ศ. โดยมีกระบวนการดำเนินการ Hearing ดังต่อไปนี้

กระบวนการจัดทำ Hearing มีขั้นตอน คือ

1) ผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัยตาม Power point (คูภาคผนวก) โดยมีสาระสำคัญ คือ ความเป็นมาของปัญหาที่นำไปสู่การทำวิจัย วัตถุประสงค์การวิจัย วัตถุประสงค์การทำ Hearing วิธีวิทยาการวิจัยที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล เนื้อหาที่วิจัยประกอบด้วยกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการคุ้มครองธรรมชาติและแม่น้ำได้แก่ กฎบัตรโลกเพื่อธรรมชาติ (The world charter For Nature,1982) ปริญญาสาเกล้าด้วยสิทธิแม่ธรณี (The Universal Declaration of the Rights of Mater Earth) และร่างปฏิญญาสาเกล้าด้วยสิทธิของแม่น้ำ Universal Declaration of River Rights (Draft) และกฎหมายต่างประเทศ ได้แก่ สาธารณรัฐเอกวาดอร์ (Republic of Ecuador) รัฐพหุชนชาติแห่งโบลิเวีย (Bolivia) และสหรัฐอเมริกา (United State of America) ราชอาณาจักรนิวซีแลนด์ (New Zealand) สาธารณรัฐอินเดีย (Republic of India) สาธารณรัฐโคลอมเบีย (Republic of Colombia) มีกฎหมายที่ใช้บังคับกับการดูแลแหล่งน้ำ และบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ คือ พระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติโรงงาน พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมือง พ.ศ. 2535 พระราชบัญญัติรักษาคคลอง รศ. 121 (พ.ศ. 2445) พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย พุทธศักราช 2456 พระราชบัญญัติให้ใช้ประมวลกฎหมายที่ดิน พ.ศ. 2497 ประมวลกฎหมายอาญา และพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

ข้อค้นพบผลการวิจัยที่นำเสนอเป็น โครงร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ เพื่อนำไปเสนอแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 เพิ่มเป็น 1/1 โดยมีโครงสร้างของกฎหมายประกอบด้วย

หมวด 1/1 สิทธิแม่น้ำ มี 5 ส่วน

ส่วนที่ 1 บททั่วไป (มาตรา 6/1) กำหนดคำนิยามเพื่อสร้างความเข้าใจในการบังคับใช้กฎหมาย

ส่วนที่ 2 สถานะและสิทธิของแม่น้ำ (มาตรา 6/2 ถึง มาตรา 6/6) มีการกำหนดรับรองสิทธิของแม่น้ำเพื่อให้แม่น้ำมีสิทธิ อำนาจ หน้าที่และความรับผิดชอบตามลักษณะของบุคคลตามกฎหมาย และเพื่อยืนยันถึงสิทธิของแม่น้ำตามระบบนิเวศธรรมชาติตามแนวคิดในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมแบบระบบนิเวศเป็นศูนย์กลาง (Eco-centric)

ส่วนที่ 3 คณะกรรมการองค์กรพิทักษ์ (มาตรา 6/7 ถึง มาตรา 6/13) มีการกำหนดให้มีคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด คณะอนุกรรมการ และคณะทำงานเพื่อให้มีผู้ทำหน้าที่ปกป้องคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ จึงได้มีการกำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการให้ประกอบด้วยเจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้องและ ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วม

ส่วนที่ 4 การมีส่วนร่วมของประชาชน (มาตรา 6/14 ถึงมาตรา 6/16) มีการกำหนดให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งก่อนดำเนินการ ระหว่างดำเนินการ และหลังดำเนินการของโครงการที่อาจส่งผลกระทบต่อแม่น้ำ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจึงต้องมีการกำหนดสิทธิบทบาท หน้าที่ของเอกชน ประชาชน และชุมชนเพื่อความยั่งยืนของน้ำที่สามารถนำมาใช้อย่างสมประโยชน์

ส่วนที่ 5 หน้าที่ของรัฐและประชาชน (มาตรา 6/17 ถึงมาตรา 6/19) มีการกำหนดให้รัฐและประชาชนมีหน้าที่เคารพสิทธิของแม่น้ำเพื่อให้บรรลุไว้วัตถุประสงค์ของกฎหมายนี้ เพื่อให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการทำหน้าที่ปกป้อง คุ้มครองแม่น้ำ

หมวดที่ 8 ความรับผิดชอบทางแพ่งในกรณีที่ทำให้เกิดความเสียหายต่อทรัพยากรน้ำ สาธารณะ เพิ่มมาตรา 84/1 เพื่อให้มีมาตรการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

หมวดที่ 9 บทกำหนดโทษ เพิ่มมาตรา 99/1 บทลงโทษ มีการกำหนดโทษจำคุกและโทษปรับที่สอดคล้องกับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ.2561 และเพื่อให้เกรงกลัวต่อการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ

ประเด็นที่กล่าวมานั้นนำไปสู่การวิพากษ์ของผู้เข้าร่วมสัมมนาฯ รับฟังความคิดเห็นในการรับฟังความคิดเห็น ที่มีทั้งหน่วยงานภาครัฐ เอกชน ภาคประชาชน นักวิชาการด้านสิ่งแวดล้อมและนักกฎหมาย ได้ข้อวิพากษ์กับข้อเสนอที่เป็นประโยชน์ต่อการวิจัย ดังนี้

(1) ผู้เข้าร่วม Hearing ยอมรับว่าทุกประเทศทั่วโลกต้องเผชิญกับปัญหาภาวะโลกร้อนและการเปลี่ยนแปลงภูมิอากาศ ซึ่งส่วนหนึ่งมาจากปัญหาแม่น้ำที่มีสภาพมลพิษปนเปื้อน มีสภาพเสื่อมโทรมจนไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ในแม่น้ำบางแห่ง ซึ่งปัญหาดังกล่าวเกิดจากพฤติกรรมการใช้ประโยชน์ของมนุษย์ที่ไม่เคารพสิทธิของแม่น้ำและธรรมชาติในระบบนิเวศ จึงสมควรที่จะมีกฎหมายคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

(2) ผู้เข้าร่วม Hearing เห็นด้วยในการนำเสนอกฎหมายเพื่อแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำโดยเพิ่มหมวด ว่าด้วยสิทธิของแม่น้ำ และมีข้อเสนอแนะประเด็นสำคัญที่จะนำไปสู่การปรับปรุงร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ และการแก้ไขตามตารางที่ 5.6 ดังนี้

(2.1) เห็นว่าการรับรองสิทธิของแม่น้ำด้านต่าง ๆ ตามที่กำหนดรับรองไว้ในมาตรา 6/3 ไม่ควรมีการห้ามเด็ดขาดแต่ควรมีข้อยกเว้นไว้สำหรับในการกระทำของรัฐให้สามารถกระทำได้

(2.2) เห็นว่าการห้ามกระทำละเมิดตามหมวด 9 มาตรา 99/1 ที่กำหนดว่า “ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งให้หยุดกระทำการที่เป็นการละเมิดสิทธิของแม่น้ำต้องระวางโทษ ระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ” น่าจะให้สิทธิอุทธรณ์ได้

(2.3) ตามบทบัญญัติในมาตรา 6/9 ที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดมีอำนาจในการรับข้อเรียกร้องและฟ้องร้องคดีนั้น แต่เนื่องจากมีกฎหมายเกี่ยวกับการสอบสวนและผู้มีอำนาจฟ้องร้องคดีตามกฎหมายอื่นอยู่แล้วจึงควรเพิ่มเติมอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด ว่าเมื่อมีข้อร้องเรียนการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ ควรส่งต่อให้เจ้าพนักงานที่มีอำนาจดำเนินการ เนื่องจากมีพนักงานสอบสวนและพนักงานอัยการ

(2.4) เห็นด้วยที่กำหนดสถานะของแม่น้ำเป็นนิติบุคคลตามกฎหมายมหาชน ต้องมีผู้ใช้สิทธิแทน

(2.5) จากบทบัญญัติของมาตรา 6/8 และ 6/9 ที่กำหนดองค์ประกอบของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดไว้หลายหน่วยงานด้วยกันและอำนาจหน้าที่หลายประการนั้น ควรตรวจสอบคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดและอำนาจหน้าที่ เพื่อให้ครอบคลุมในการดำเนินหน้าที่

(2.6) จากบทบัญญัติของมาตรา 6/8 เรื่องอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด แต่ไม่ได้กำหนดให้เป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย จึงเสนอว่าควรกำหนดให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

(2.7) จากบทบัญญัติในหมวด 9 มาตรา 99/1 ที่กำหนดโทษให้ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินหนึ่งเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ โทษจำคุกและโทษปรับนั้น ผู้เข้าร่วมเห็นว่าโดยหลักการแล้วควรกำหนดโทษที่สอดคล้องซึ่งตามหลักการหากกำหนดโทษจำคุกไว้หนึ่งเดือนควรกำหนดโทษปรับเป็น 20,000 บาท

(2.8) ควรมีการกำหนดถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแม่น้ำที่เกิดการเสื่อมโทรมตามธรรมชาติให้สามารถสิ้นการเป็นแม่น้ำที่ได้รับคุ้มครองเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่นได้

ข้อวิพากษ์และข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้การวิจัยได้นำไปปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายต้นแบบที่ได้จัดทำขึ้นมาแล้ว ดังตารางผลจากการรับฟังความเห็นร่างกฎหมายที่นำไปปรับปรุงแก้ไข (ดูตารางที่ 5.6)

ตารางที่ 5.6 ผลจากการรับฟังความเห็นร่างกฎหมายที่นำไปปรับปรุงแก้ไข

ข้อวิพากษ์	การแก้ไข	เหตุผลที่แก้ไข
(1) สิทธิของแม่น้ำด้านต่าง ๆ ที่เป็นข้อห้ามควรมีข้อยกเว้น	มาตรา 6/3 เพิ่มวรรคสองเป็น “ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการละเมิดสิทธิดังกล่าว เว้นแต่จะเป็นการกระทำของภาครัฐหรือได้รับอนุญาตจากภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สาธารณะ”	การให้สิทธิควรมีข้อยกเว้นไม่เช่นนั้นจะทำให้ไม่สามารถใช้ประโยชน์จากแม่น้ำได้ และจะเป็นกฎหมายที่ไม่ตรงเกินไป
(2) การห้ามกระทำละเมิดควรให้สิทธิอุทธรณ์ได้	ไม่แก้ไข	เนื่องจากเป็นคำสั่งทางปกครองที่มีพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 กำหนดหลักเกณฑ์ในการอุทธรณ์ที่เป็นมาตรฐานไว้แล้วและเพื่อให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561
(3) เมื่อมีการละเมิดควรส่งต่อให้เจ้าพนักงานที่มีอำนาจดำเนินการ	เพิ่มมาตรา 6/9 (11) เป็น “ผู้แทนในการฟ้องร้องคดีในการละเมิดสิทธิแทนแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยให้พนักงานอัยการมีหน้าที่และอำนาจดำเนินคดีในศาลตามที่คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดมีคำขอ”	มีเจ้าพนักงานที่มีอำนาจในการฟ้องร้องคดีอยู่แล้ว พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ มีมาตรา 82 กำหนดว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงาน”ตามประมวลกฎหมายอาญา
(4) สถานะของแม่น้ำเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย	คงเดิม	เนื่องจากตามร่างกฎหมายต้นแบบที่จะเสนอเพื่อแก้ไขเพิ่ม

ข้อวิพากษ์	การแก้ไข	เหตุผลที่แก้ไข
มหาชน ต้องมีผู้ใช้สิทธิแทน		พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 (ฉบับที่ ..) พ.ศ. มาตรา 6/2 กำหนดให้แม่น้ำตามที่กำหนดในเขตลุ่มน้ำตามพระราชกฤษฎีกา มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย และมาตรา 6/7 กำหนดให้แม่น้ำแต่ละสายจัดตั้งองค์กรดูแลแม่น้ำที่เรียกว่า คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด ผู้วิจัยจึงยืนยันในบทบัญญัตินี้
(5) ควรตรวจสอบคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดและอำนาจหน้าที่ เพื่อให้ครอบคลุมในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย	เพิ่มมาตรา 6/9 (11) เป็น “ผู้แทนในการฟ้องร้องคดีในการละเมิดสิทธิแทนแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยให้พนักงานอัยการมีหน้าที่และอำนาจดำเนินคดีในศาลตามที่คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดมีคำขอ”	เพื่อให้ครอบคลุมถึงอำนาจหน้าที่ในการดำเนินการตามพระราชบัญญัตินี้
(6) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดควรกำหนดให้เป็นเจ้าพนักงาน	6/8 เพิ่มวรรคสาม “ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย”	เพื่อให้มีอำนาจในการดำเนินการของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดที่มีความชอบด้วยกฎหมายซึ่ง พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำ มีมาตรา 82 กำหนดว่า “ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ ให้พนักงานเจ้าหน้าที่เป็นเจ้าพนักงาน” ตามประมวลกฎหมายอาญา
(7) โทษจำคุกและโทษปรับโดยหลักการสัดส่วนควรสอดคล้องตามหลักการ	คงเดิม	เนื่องจากการแก้ไขเพิ่มเติมใน พ.ร.บ.ทรัพยากรน้ำที่มีการกำหนด

ข้อวิพากษ์	การแก้ไข	เหตุผลที่แก้ไข
ควรกำหนดโทษปรับเป็น 20,000 บาท		โทษทางอาญาไว้เดิมและเพื่อให้สอดคล้องกับโทษตามกฎหมายนี้
(8) ควรมีการกำหนดถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแม่น้ำที่เกิดการเสื่อมโทรมตามธรรมชาติให้สามารถสิ้นการเป็นแม่น้ำที่ได้รับการคุ้มครองเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่นได้	คงเดิม	เนื่องจากการวิจัยนี้มุ่งคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่มีสภาพเป็นแม่น้ำตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มีเจตนารมณ์ที่จะมุ่งคุ้มครองทรัพยากรน้ำและแม่น้ำ จึงเห็นว่าควรมีการศึกษาวิจัยในผลการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายต่อไป

สรุปข้อวิพากษ์การรับฟังความคิดเห็นที่ผู้วิจัยนำมาปรับปรุงแก้ไขร่างกฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ดังนี้

1) สิทธิของแม่น้ำด้านต่าง ๆ ที่เป็นข้อห้ามควรมีข้อยกเว้น

แก้ไข มาตรา 6/3 โดยเพิ่มวรรคสองเป็น “ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการละเมิดสิทธิดังกล่าว เว้นแต่จะเป็นการกระทำของภาครัฐหรือได้รับอนุญาตจากภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สาธารณะ”

2) เมื่อมีการละเมิดควรส่งต่อให้เจ้าพนักงานที่มีอำนาจดำเนินการ และ

3) ควรตรวจสอบคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดและอำนาจหน้าที่เพื่อให้ครอบคลุมในการดำเนินการให้เป็นไปตามกฎหมาย

แก้ไข มาตรา 6/9 (11) เป็น “ผู้แทนในการฟ้องร้องคดีในการละเมิดสิทธิแทนแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยให้พนักงานอัยการมีหน้าที่และอำนาจดำเนินคดีในศาลตามที่คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดมีคำขอ”และ

4) อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการควรกำหนดให้เป็นเจ้าพนักงาน

แก้ไข มาตรา 6/8 โดยเพิ่มวรรคสาม ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายนี้

(3) ข้อวิพากษ์กับข้อเสนอแนะดังกล่าวนี้การวิจัยได้นำไปสู่การวิเคราะห์และพิจารณาปรับปรุงคำตอบของการวิจัย ซึ่งการวิจัยเห็นว่าควรจะเป็นข้อเสนอแนะของการวิจัย ในเรื่องดังต่อไปนี้

(3.1) การห้ามกระทำละเมิดควรให้สิทธิอุทธรณ์ได้

เนื่องจากการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองมีพระราชบัญญัติวิธีปฏิบัติราชการทางปกครอง พ.ศ. 2539 กำหนดขั้นตอนการอุทธรณ์คำสั่งทางปกครองไว้แล้ว

(3.2) โทษทางอาญา

เนื่องจากการแก้ไขเพิ่มเติมในพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำที่มีการกำหนดโทษทางอาญาไว้เดิมและเพื่อให้สอดคล้องกับโทษตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

(3.3) ควรมีการกำหนดถึงการเปลี่ยนแปลงสภาพแม่น้ำที่เกิดการเสื่อมโทรมตามธรรมชาติให้สามารถสิ้นการเป็นแม่น้ำที่ได้รับการคุ้มครองเพื่อให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์อื่นได้

เนื่องจากการวิจัยนี้มุ่งคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำที่มีสภาพเป็นแม่น้ำตามที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวง และพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 มีเจตนารมณ์ที่จะมุ่งคุ้มครองทรัพยากรน้ำและแม่น้ำ ดังนั้น เมื่อนำเอาผลการ Hearing มาปรับปรุงแก้ไขทำให้ได้กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

5. กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

กฎหมายต้นแบบว่าด้วยการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ได้จัดทำขึ้นจากผลการวิจัยและปรับปรุงแก้ไขจากผลการ Hearing ทำให้ได้ร่างกฎหมายต้นแบบ ที่จะนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่..) พ.ศ. ซึ่งเป็นกฎหมายว่าด้วยการคุ้มครองและการจัดการน้ำแห่งชาติ โดยมีรายละเอียดของกฎหมายที่จัดทำขึ้น ดังนี้

**บันทึกหลักการและเหตุผลประกอบร่างปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติม
พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ ..) พ.ศ.**

หลักการ

ให้มีกฎหมายเพื่อคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำซึ่งเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตของสิ่งต่าง ๆ ในระบบนิเวศ โดยให้การรับรองสถานะและกำหนดขอบเขตแห่งสิทธิของแม่น้ำ เพื่อให้มีสิทธิ และสามารถปกป้องรักษา ตลอดจนดำเนินการเรียกร้องเอาคืนผู้ที่ละเมิดสิทธิของแม่น้ำ อันจะทำให้แม่น้ำสะอาดและสามารถปฏิบัติหน้าที่ในระบบนิเวศตามธรรมชาติได้อย่างมีประสิทธิภาพ และยั่งยืน อันจะก่อให้เกิดประโยชน์กับระบบนิเวศทั้งปวง

เหตุผล

เนื่องจากแม่น้ำเป็นทรัพยากรธรรมชาติทางสิ่งแวดล้อมที่มีความจำเป็นและสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์และสิ่งต่าง ๆ ในระบบนิเวศ ที่หากมีการกระทำใดอันก่อให้เกิดผลกระทบเสียหายขึ้นกับแม่น้ำแล้วย่อมส่งผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และมนุษย์อย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยเหตุที่แม่น้ำไม่สามารถดูแล ปกป้องรักษา รวมถึงใช้สิทธิเรียกร้องเมื่อเกิดความเสียหายขึ้นได้เอง แม้ว่าปัจจุบันจะได้มีบทบัญญัติในกฎหมายหลายฉบับที่ห้ามมิให้มีการกระทำใด ๆ อันจะก่อให้เกิดความเสียหายแก่แม่น้ำก็ตาม แต่ก็ยังไม่สามารถให้การคุ้มครองและครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ ดังนั้น เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ จึงจำเป็นต้องตราพระราชบัญญัตินี้

ร่างพระราชบัญญัติ
ทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่..)

พ.ศ.

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร

ให้ไว้ ณ วันที่ .. พ.ศ.

เป็นปีที่ .. ในรัชกาลปัจจุบัน

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมหาวชิราลงกรณ บดินทรเทพยวรางกูร มีพระราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า

โดยที่เป็นการสมควรปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม กฎหมายว่าด้วยทรัพยากรน้ำ

พระราชบัญญัตินี้มีบทบัญญัติบางประการเกี่ยวกับการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของบุคคล ซึ่งมาตรา 26 ประกอบกับมาตรา 33 มาตรา 37 มาตรา 40 มาตรา 42 และมาตรา 43 (2) ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บัญญัติให้กระทำได้โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมาย

เหตุผลและความจำเป็นในการจำกัดสิทธิเสรีภาพของบุคคลตามพระราชบัญญัตินี้ เพื่อให้การบริหารทรัพยากรน้ำ ทั้งในมิติด้านการจัดสรร การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์ และสิทธิของแม่น้ำมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล อันจะเป็นประโยชน์แก่ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในระบบนิเวศ ซึ่งการตราพระราชบัญญัตินี้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ที่บัญญัติไว้ในมาตรา 26 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตราพระราชบัญญัตินี้ขึ้นไว้โดยคำแนะนำและยินยอมของรัฐสภา ดังต่อไปนี้

มาตรา 1 พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ (ฉบับที่ 2) พ.ศ.”

มาตรา 2 พระราชบัญญัตินี้ให้ใช้บังคับเมื่อพ้นกำหนดหนึ่งร้อยแปดสิบวันนับแต่วันประกาศในราชกิจจานุเบกษา

มาตรา 3 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นหมวด 1/1 สิทธิของแม่น้ำ มาตรา 6/1 ถึงมาตรา 6/19 หมวด 8 เพิ่มมาตรา 84/1 และหมวด 9 เพิ่มมาตรา 99/1 ต่อไปนี้

หมวด 1/1
สิทธิของแม่น้ำ
ส่วนที่ 1

มาตรา 6/1 ในหมวดนี้

“แม่น้ำ” หมายความว่า แม่น้ำที่อยู่ในเขตลุ่มน้ำตามพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 และเพื่อประโยชน์ในการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำให้หมายความรวมถึงทุกสรรพสิ่งที่อยู่ในระบบนิเวศของแม่น้ำและส่วนประกอบที่รวมเป็นแม่น้ำ เช่น สัตว์น้ำ พืชน้ำ เป็นต้น

“ระบบนิเวศ” หมายความว่า ทุกสรรพสิ่งทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิตที่อยู่ในโลก

“สิทธิของแม่น้ำ” หมายความว่า สิทธิต่าง ๆ ของแม่น้ำ ที่ได้รับการรับรองตามพระราชบัญญัตินี้

“การละเมิดสิทธิของแม่น้ำ” หมายความว่า การละเมิดสิทธิด้วยการกระทำอย่างใด ๆ ที่เป็นการขัดขวางสิทธิและความสามารถของแม่น้ำ หรือ ของระบบนิเวศใด ๆ ที่เป็นส่วนประกอบของแม่น้ำ

“องค์กรพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ” หมายความว่า องค์กรที่ทำหน้าที่ในการคุ้มครองดูแล และ เรียกร้องสิทธิของแม่น้ำตามพระราชบัญญัตินี้

“ภาคเอกชน” หมายความว่า ธุรกิจเอกชน ซึ่งมีการประกอบธุรกิจที่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อแม่น้ำ

“การจัดการแม่น้ำ” หมายความว่า การใช้ การพัฒนา การบริหารจัดการ การบำรุงรักษา การฟื้นฟู การอนุรักษ์แม่น้ำ รวมตลอดถึงการดำเนินการอื่นใดที่เกี่ยวกับแม่น้ำ

“สิทธิพื้นฐาน” หมายความว่า สิทธิในการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง และสิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และฟื้นฟูตัวเอง

“สิทธิในการขยายตัว” หมายความว่า สิทธิในการไหลของน้ำไปตามธรรมชาติ พื้นที่รองรับน้ำ

“สิทธิในการไหล” หมายความว่า สิทธิของน้ำในการที่จะไหลตามธรรมชาติอย่างไม่มีถูกบังคับหรือกำหนดทิศทาง การไหลจากมนุษย์ตามอำเภอใจ

“สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ” หมายความว่า น้ำในแม่น้ำ สามารถเป็นแหล่งอาหารที่สำคัญของระบบนิเวศอื่น เช่น กุ้ง หอย บุปปลา สาหร่าย และพืชน้ำ เป็นต้น

“สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง” หมายความว่า การมีชนิดพันธุ์ของทรัพยากรน้ำที่หลากหลายของพื้นเมืองในแม่น้ำ

“สิทธิที่จะปลอดมลภาวะ” หมายความว่า สิทธิที่จะคงอยู่ในระบบนิเวศธรรมชาติ โดยไม่ถูกลบปล่อยมลพิษจากแหล่งกำเนิดมลพิษ

“สิทธิฟื้นฟูตัวเอง” หมายความว่า การฟื้นฟูเยียวยาตนเองตามธรรมชาติให้กลับสู่สภาพเดิมจากสิ่งเป็นมลพิษปะปน

ส่วนที่ 2

สถานะและสิทธิของแม่น้ำ

มาตรา 6/2 ให้แม่น้ำตามที่กำหนดในเขตลุ่มน้ำตามพระราชกฤษฎีกา มีสถานะเป็นนิติบุคคลตามกฎหมาย

มาตรา 6/3 ให้แม่น้ำ มีสิทธิพื้นฐาน ดังนี้

- (1) สิทธิในการขยายตัวตามพื้นที่ที่รองรับน้ำ
- (2) สิทธิในการไหลตามธรรมชาติ
- (3) สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ
- (4) สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง
- (5) สิทธิที่จะปลอดมลภาวะเป็นน้ำที่บริสุทธิ์
- (6) สิทธิฟื้นฟูตัวเอง

ห้ามมิให้บุคคลใดกระทำการละเมิดสิทธิดังกล่าว เว้นแต่จะเป็นการกระทำของภาครัฐ หรือได้รับอนุญาตจากภาครัฐ ทั้งนี้เพื่อประโยชน์สาธารณะ

มาตรา 6/4 แม่น้ำมีสิทธิคงอยู่โดยปราศจากสิ่งกีดขวาง หรือขัดขวางการไหลและรวมตัวของน้ำได้ตามธรรมชาติ รวมถึงลักษณะความเป็นอยู่ที่ดีอื่น ๆ ของแม่น้ำ

มาตรา 6/5 แม่น้ำมีสิทธิที่จะเป็นน้ำบริสุทธิ์ เพื่อการใช้และการอนุรักษ์ต้นน้ำจากวัฏจักรของน้ำตามธรรมชาติอันจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของระบบนิเวศอื่น ในสภาพที่ไม่มีมลภาวะ

มาตรา 6/6 สิทธิของแม่น้ำในหมวดนี้เป็นสิทธิเฉพาะของแม่น้ำแต่ละสายที่ไม่อาจโอนสิทธิให้แก่ระบบนิเวศอื่น

ส่วนที่ 3

คณะกรรมการและองค์กรผู้พิทักษ์

มาตรา 6/7 ให้แม่น้ำแต่ละสายจัดตั้งองค์กรดูแลแม่น้ำที่เรียกว่า “คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด”

มาตรา 6/8 คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด ประกอบด้วย

(1) ผู้ว่าราชการจังหวัดในเขตแม่น้ำไหลผ่านเป็นประธาน กรรมการโดยตำแหน่ง ได้แก่ พนักงานอัยการจังหวัด ชลประทานจังหวัด ผู้อำนวยการสำนักงานเจ้าท่าภูมิภาคสาขา ผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมจังหวัด หัวหน้าสำนักงานป้องกันและบรรเทาสาธารณภัยจังหวัด เป็นกรรมการ ผู้บริหารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในเขตลุ่มน้ำนั้น ๆ เป็นกรรมการ และผู้อำนวยการสำนักงานทรัพยากรน้ำสาขา เป็นกรรมการและเลขานุการ

(2) ผู้แทนองค์กรผู้ใช้น้ำในเขตแม่น้ำนั้นจำนวน ไม่เกินสามคนเป็นกรรมการ

(3) ผู้ทรงคุณวุฒิจากบุคคลที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญหรือประสบการณ์ด้านการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและแม่น้ำ หรือผู้แทนสถาบันการศึกษาที่มีเรียนการสอนเกี่ยวกับทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หรือผู้แทนองค์กรทางด้านสิ่งแวดล้อม จำนวน ไม่เกินสามคน เป็นกรรมการ

คณะกรรมการในข้อ (2) และ (3) มีวาระการดำรงตำแหน่งกรรมการสามปี ทั้งนี้กรรมการซึ่งพ้นจากตำแหน่งอาจ ได้รับการแต่งตั้งใหม่ได้แต่ไม่เกินสองคราวติดต่อกัน

ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมาย

มาตรา 6/9 ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด มีอำนาจ หน้าที่ ดังนี้

- (1) จัดทำนโยบายและแผนให้สอดคล้องกับคณะกรรมการลุ่มน้ำ
- (2) ประสานงานกับคณะกรรมการลุ่มน้ำในการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ
- (3) ประสานงานระหว่างคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิของแม่น้ำจังหวัด ในการพิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ
- (4) แต่งตั้งคณะอนุกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำเพื่อปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด
- (5) ให้คำแนะนำแก่คณะอนุกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำในการแต่งตั้งคณะทำงานเพื่อปฏิบัติงานตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะอนุกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ
- (6) จัดทำแผนป้องกันการละเมิดสิทธิของแม่น้ำที่อาจจะเกิดขึ้นจากการกระทำของบุคคล คณะบุคคลหรือจากระบบนิเวศอื่น
- (7) จัดทำแผนโครงการฟื้นฟูแม่น้ำ แนวทางแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการปกป้องคุ้มครองแม่น้ำ ที่สอดคล้องกับคณะกรรมการลุ่มน้ำ
- (8) ตรวจสอบติดตามการปฏิบัติงานของส่วนราชการที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

(9) ขอเอกสารข้อมูล และข้อเท็จจริงต่าง ๆ เกี่ยวกับทรัพยากรน้ำเพื่อ เสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารทรัพยากรน้ำของแม่น้ำในเขตพื้นที่ ต่อคณะกรรมการลุ่มน้ำที่เกี่ยวข้องกับแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ

(10) เผยแพร่ประชาสัมพันธ์และรับฟังความคิดเห็นและสร้างความเข้าใจกับประชาชนเกี่ยวกับการดูแล คุ้มครองและป้องกันแม่น้ำและสิทธิของแม่น้ำ

(11) เป็นผู้แทนในการฟ้องเรียกร้องค่าเสียหายในการละเมิดสิทธิแทนแม่น้ำในเขตพื้นที่รับผิดชอบ โดยให้พนักงานอัยการมีหน้าที่และอำนาจดำเนินคดีในศาลตามที่คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด มีคำขอ

มาตรา 6/10 ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด ประกอบด้วย นายอำเภอที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง เป็นประธาน นายกเทศมนตรี นายกองจัดการบริหารส่วนตำบล ทุกแห่งที่แม่น้ำไหลผ่าน เกษตรอำเภอ ประมงอำเภอเป็นกรรมการ ให้ปลัดเทศบาล ที่นายอำเภอแต่งตั้งเป็นเลขานุการ

มาตรา 6/11 ให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ มีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

- (1) ดำเนินการตามนโยบายและแผนของคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด
- (2) ควบคุมการใช้ประโยชน์ในแม่น้ำมิให้เกิดการละเมิด สิทธิในการขยายตัวของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการไหลของน้ำในแม่น้ำ สิทธิในการปฏิบัติหน้าที่สำคัญในระบบนิเวศ สิทธิในความหลากหลายทางชีวภาพพื้นเมือง และสิทธิที่จะปลอดมลภาวะ และฟื้นฟูตัวเอง
- (3) รับเรื่องราวร้องทุกข์การละเมิดสิทธิของแม่น้ำเพื่อเสนอต่อคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดในการพิจารณาเพื่อฟ้องร้องต่อไป
- (4) จัดทำรายงานเกี่ยวกับการใช้ประโยชน์และการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ ปีละ 1 ครั้ง เสนอต่อคณะกรรมการพิทักษ์แม่น้ำจังหวัด

มาตรา 6/12 คณะทำงานที่แต่งตั้งโดยคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัด ประกอบด้วย กำนันที่แต่งตั้งโดยนายอำเภอที่คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดแต่งตั้ง เป็นหัวหน้าคณะทำงาน นักปราชญ์ชุมชน ผู้แทนคณะกรรมการหมู่บ้านหรือชุมชน จำนวน 2 คน ผู้ใหญ่บ้านที่กำนันคัดเลือกเป็นเลขานุการ

มาตรา 6/13 คณะทำงาน มีหน้าที่ ดังนี้

- (1) ปฏิบัติการตามที่ได้รับมอบหมายจากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำ
- (2) เฝ้าระวังมิให้เกิดการละเมิดสิทธิของแม่น้ำ
- (3) รับเรื่องราวร้องทุกข์เกี่ยวกับการละเมิดสิทธิของแม่น้ำเพื่อส่งให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำพิจารณาต่อไป

ส่วนที่ 4

การมีส่วนร่วมของประชาชน

มาตรา 6/14 ในกรณีที่สำนักงาน สำนักงานภาค หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นใดมีการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการด้านทรัพยากรน้ำในพื้นที่แม่น้ำใดที่อาจส่งผลกระทบต่อสิทธิของแม่น้ำจะต้องรับฟังความคิดเห็นจากภาคเอกชน ประชาชน และชุมชน

เพื่อประโยชน์แก่การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำของภาคเอกชน ประชาชนและชุมชน ตามวรรคหนึ่ง ให้สำนักงาน สำนักงานภาค หน่วยงานของรัฐหรือองค์กรปกครองส่วน ท้องถิ่นแล้วแต่กรณี สนับสนุนการดำเนินการในกรณีดังต่อไปนี้ได้ตามความเหมาะสม

(1) ก่อนการดำเนินการ ให้มีการเผยแพร่ ข้อมูล ตลอดจนให้คำปรึกษา สร้างความรู้ความเข้าใจอันจะสามารถเข้าใจได้ง่ายเพื่อให้ได้ข้อมูลครบถ้วนและเพียงพอ

(2) ในระหว่างการดำเนินการ ให้เปิดโอกาสให้ภาคเอกชน ประชาชน และชุมชน ได้แสดงความคิดเห็น ตั้งข้อสังเกต ตั้งคำถามที่เกี่ยวข้อง หรือให้คำแนะนำ และเข้าร่วมกิจกรรมหรือการดำเนินการใด ๆ ที่เกี่ยวกับการจัดการหรือโครงการใด ๆ ที่อาจส่งผลกระทบต่อแม่น้ำและระบบนิเวศในน้ำ

(3) หลังเสร็จสิ้นการดำเนินการ ให้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสารและความรู้ ซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการทรัพยากรน้ำและแม่น้ำอย่างต่อเนื่อง

การดำเนินการตาม (3) จะกระทำการโดยวิธีการใดก็ได้เพื่อให้ภาคเอกชน ประชาชน และชุมชนทราบข้อมูลข่าวสารและความรู้ดังกล่าว โดยอย่างน้อยให้มีการเผยแพร่ในระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ

มาตรา 6/15 ในกรณีที่ภาคเอกชน ประชาชน หรือชุมชน จัดทำโครงการใด ๆ ในเขตพื้นที่ชุมชนที่มีแม่น้ำนั้นตั้งอยู่ สำนักงาน สำนักงานภาค หน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อาจเข้าร่วมดำเนินการและให้การสนับสนุนในโครงการดังกล่าวได้ตามความเหมาะสม

มาตรา 6/16 ประชาชนที่อาศัยในชุมชนในเขตพื้นที่แม่น้ำใด หากพบเห็นการละเมิดสิทธิแม่น้ำให้แจ้งเบาะแสให้แก่ภาครัฐแก่เจ้าหน้าที่เมื่อพบเห็นการกระทำใดที่ส่งผลกระทบต่อแม่น้ำและให้ได้รับสินบนในการแจ้งเบาะแส โดยกำหนดให้ผู้ทำการละเมิดสิทธิแม่น้ำชดใช้สินบนแก่ผู้แจ้งเบาะแสดีกส่วนหนึ่งต่างหาก

เมื่อแจ้งเบาะแสดแล้วให้คณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดดำเนินการสอบสวนหาข้อเท็จจริงเพื่อดำเนินการฟ้องร้อง หากคณะกรรมการพิทักษ์สิทธิแม่น้ำจังหวัดไม่ดำเนินการใด ๆ ให้สิทธิประชาชนฟ้องคดีได้เอง

ส่วนที่ 5

หน้าที่ของรัฐและประชาชน

มาตรา 6/17 รัฐต้องเคารพ ปกป้อง และให้การคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ

มาตรา 6/18 รัฐมีหน้าที่ให้การสนับสนุน อำนวยความสะดวก การดำเนินการของ คณะกรรมการองค์กรพิทักษ์สิทธิของแม่น้ำ

มาตรา 6/19 ประชาชนทุกคนต้องร่วมกัน เพื่อการดำรงไว้ซึ่งแม่น้ำ การใช้สิทธิภายใต้ กฎหมายนี้ในทางที่เป็นส่วนบุคคลมีข้อจำกัดโดยการใช้สิทธิในการสงวนรักษาไว้ซึ่งการดำรงชีวิต ของแม่น้ำ สิ่งที่ขัดกับสิทธิใด ๆ ของแม่น้ำต้องได้รับการแก้ไขไปในทางที่ไม่เป็นผลกระทบต่อ การฟื้นฟูและเยียวยาแม่น้ำ

มาตรา 4 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 84/1 แห่งพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

“มาตรา 84/1“ บุคคลใดกระทำละเมิดสิทธิของแม่น้ำตามหมวด 1/1 ต้องชดเชยค่าสินไหม ทดแทนเพื่อฟื้นฟูแม่น้ำให้กลับคืนสู่สภาพเดิม

ให้ภาระการพิสูจน์ความเสียหายตกแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่าละเมิดสิทธิของแม่น้ำ”

มาตรา 5 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นมาตรา 99/1 แห่งพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561

“มาตรา 99/1 ผู้ใดฝ่าฝืนคำสั่งให้หยุดกระทำการที่เป็นการละเมิดสิทธิของแม่น้ำต้อง ระวางโทษ ระวางโทษจำคุกไม่เกินหกเดือน หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ”

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

.....
นายกรัฐมนตรี

.....
หมายเหตุ เหตุผลในการประกาศใช้ คือ เนื่องจากพระราชบัญญัติทรัพยากรน้ำ พ.ศ. 2561 ที่ใช้บังคับ อยู่มีเนื้อหาที่ไม่ครอบคลุมถึงการคุ้มครองสิทธิของแม่น้ำ...